

slovenské dotyky

ročník XIII

číslo 5

máj 2008

cena: 18 Kč

Vagón v pohybe

(str. 4 - 5)

Jubileum Karola Machatu

(str. 8)

Barety v službách mieru

(str. 16 - 17)

Výtvarník Ladislav Berger

(str. 24)

Zamatový hlas

Ireny Novotnej

MAGAZÍN SLOVÁKOV V ČR • ČESKO-SLOVENSKÉ VZŤAHY • KULTÚRA A SPOLOČNOSŤ

Ivan Kadlečík - pri jeho mene ako z encyklopédie mi hmeď prichádza na um – spisovateľ, literárny kritik, publicista, vedecký pracovník a hudobník. Určite som pritom niečo vynechal. Áno, bol aj pukanským kníhkupcom, lebo Pukanec si zvolil ako svoj domícil v čase svojho zápasu s komunistickým režimom. „Ôsmeho apríla sa dožil sedemdesiatky.

SEDEMDESIATNIK IVAN KADLEČÍK

Narodil sa v Modre ako syn evanjelického farára. Rodinné prostredie natrvalo v ňom sformovalo jeho záujem o duchovné potreby človeka, česko-slovenskú vzájomnosť a organovú hudbu. Strednú školu navštevoval v Bratislave a v Senci, kde zmaturoval. Vysokoškolské štúdium v odbore slovenčina a taliančina absolvoval na Filozofickej fakulte UK v Bratislave. Pôsobil ako redaktor Pravdy v Košiciach, kde bol aj spoluzakladateľom literárneho časopisu Krok.

V rokoch 1968-1971 bol pracovníkom Matice slovenskej v Martine, šéfredaktorom časopisu Matičné čítanie. Práve tento rok si pripomíname štyridsať rokov Pražskej jari a časopis Matičné

čítanie pod Kadlečíkovým vedením sa postavil do čelnej línie v zápasoch o obrodu spoločnosti. Nekompromisne odmietal okupáciu Československa. Po zastavení Kultúrneho života, po vstupe armád piatich krajín Varšavskej zmluvy, vytrval na ceste za slobodným myslením a bránil pôvodné ciele obrodného procesu. Ešte v začiatkoch normalizácie poskytol časopis na publikovanie autorom, ktorí už v tom čase nemohli nikde uvereňovať. Medzi inými tam publikoval aj Ludvík Vaculík. Po prepustení z redakcie krátko pracoval v Biografickom ústave. Po vylúčení z komunistickej strany, zo Zväzu slovenských spisovateľov a nechote prispôbiť svoje názory normalizačnej dobe, bol perzekvovaný a nemohol verejne publikovať. Aktívne sa zúčastnil na disidentskej činnosti a publikoval v samizdatových súboroch, vydávaných v Prahe Ludvíkom Vaculíkom. V rokoch 1977-1990 žil v Pukanci, kde bol zamestnancom Slovenskej knihy a súčasne organizátorom v evanjelickom kostole. Od roku 1990 až do dôchodku pracoval v Ústave slovenskej literatúry SAV. Dnes žije a tvorí v Pukanci. Stále sleduje súčasné dianie a vo svojej tvorbe sa k nemu vyslovuje.

Ivan Kadlečík nie je pre nás len meno zo slovníka spisovateľov. Po zmene režimu sme sa s ním pravidelne stretávali v bývalom Dome slovenskej kultúry a tiež na stránkach Slovenských dotykov. Prahu mal rád nielen kvôli svojmu vzťahu k českým spisovateľom a priateľom z obdobia disentu, ale viazali ho k nej aj rodinné putá. Dlhoročný predseda Klubu slovenskej kultúry, Ivan Adamčík, bol jeho bratrancom, a preto prichádzal medzi nás aj neskoršie.

V Slovenskom inštitúte zase uvádzal Kadlečíkove knihy nakladateľ Koloman Kertész Bagala. Tiež by som pri tejto príležitosti rád pripomenul aj Bagalove zásluhy nielen o reedíciu celého Kadlečíkovho diela, ale aj o súčasnú slovenskú literatúru. Je škoda, že skvelé vydavateľstvo L.C.A- Publishers group, ktoré toľko urobilo pre pôvodnú literatúru, z ekonomických dôvodov zaniklo.

Ivanovi Kadlečíkovi v mene všetkých jeho pražských čitateľov a priateľov želáme do ďalších rokov veľa zdravia a tvorivej aktivity.

Vojtech Čelko

Lístoky

(úryvok z knihy)

Slovenská próza vychádza v pomerne nízkych nákladoch a záujem verejnosti sa obracia inými smermi. Ako to cítim? Normálny spisovateľ o tom ani nerozmyšľa. Keď sme ako československí disidenti v sedemdesiatych rokoch začali sami vydávať a rozširovať svoje texty, mali sme iba písací stroj, ak ho nezobrali tajní policajti. Písací stroj urobil najviac desať čitateľných kópií, teda naše knižky vychádzali v náklade desať exemplárov, ak sa neurobila dotlač ďalších a ďalších desať. Knižky sa pravda aj požívali, teda reálnych čitateľov bolo o čosi viac. Nepísali sme kvôli nákladu, ale z vnútornej potreby, a vedeli sme, že nás čítajú tí správni, poznali sme ich mnohých aj podľa mena. To bola však krajná a výnimočná situácia, preto mi je za pomerne normálnych pomerov dosť smiešne, keď autor vyhlasuje, že píše pre svojich čitateľov; tým sa vlastne len vyhovára na čitateľa a podkladá sa mu. Aj dnes svojich čitateľov poznám radovo len desať, hoci náklad je v stovkách či v tisícoch.

Tvorca pracuje predovšetkým pre seba, vyrovnáva si vlastné účty – a keďže literatúra je zároveň aj komunikáciou, na komunikáciu stačí človeku zopár blízkych a vnímavých ľudí, vlastne len tých desať spravodlivých; napokon najkrajšia komunikácia je list – a ten píšeme len jednej osobe, tebe, milej a blízkej, ktorá o to a za to stojí. Čo nás je po verejnosti? Tá si žiada gýče. Chce sa dozvedieť a počúvať len to, čo vie; to jej lichotí a dodáva sebavedomie bez námahy a vôle rozšíriť si vedomie a obraz sveta. Tak jej treba, verejnosti, sama sa zaslúžene trestá. A možno nemám právo toto hovoriť, veď vlastne verejnosť osobne ani nepoznám, ani ju poznať nechcem. Literatúra nie je pre verejnosť, ktorej úplne stačia strany, voľby, hnutia, noviny a – s prepáčením mítingy.

KU KRBU A KU KNIHE

Na konci tohto roku uplynulo päťdesiat rokov od úmrtia Hany Gregorovej (30. 1. 1885 Martin – 11. 12. 1958 Praha), spisovateľky, zástankyne práv žien, publicistky, osvetovej pracovníčky i ochotníckej herečky. Pochádzala z národne uvedomelej farbiarskej rodiny Lilgovcov. Základné vzdelanie (ľudová škola a meštianka) získala v Martine. Ďalšie vzdelanie jej bolo odopreté, celý život sa však venovala sebazvdelávaniu. Pôsobila ako aktívna osvetová pracovníčka a najmä v mladosti hrávala ochotnícke divadlo.

V roku 1907 sa vydala za spisovateľa Jozefa Gregora-Tajovského a odišla s ním do Nadlaku. V roku 1910 sa spolu s manželom presťahovala do Prešova, kde Jozef Gregor-Tajovský pôsobil vo filiálke Tatra banky. Od roku 1912 žila v Martine, kde Tajovský prijal miesto tajomníka Slovenskej národnej strany. Po vypuknutí prvej svetovej vojny Tajovský narukoval a Hana Gregorová zostala v Martine. V roku 1915 sa jej narodila dcéra Dagmar.

V rokoch 1919–1920 pôsobila Hana Gregorová ako redaktorka v časopise Slovenský východ v Košiciach. Krátko pracovala aj na ministerstve školstva a osvetu v Prahe. Po návrate manžela z vojny sa v roku 1921 presťahovali do Bratislavy. Tu sa Hana Gregorová zapojila do práce v rôznych spolkoch, podieľala sa napríklad na založení Umeleckej besedy v Bratislave. Dom Gregorovcov bol miestom stretávania sa mnohých osobností spoločenského a kultúrneho života. Po smrti Jozefa Gregora-Tajovského v roku 1940 sa presťahovala do Prahy za dcérou Dagmar a jej rodinou. Počas druhej svetovej vojny sa zapájala do protifašistického odboja. Zomrela v Prahe, pochovaná je v Tajove.

Slovenské vydavateľstvo Aspekt vydalo nedávno pri príležitosti tohto jubilea čítanku z diela Hany Gregorovej „Slovenka pri krbe a knihe“, ktorá sprítomňuje písanie žien z dôb minulých a zároveň poukazuje na mnohotvárnosť „tradičnej“ ženskej úlohy na Slovensku. Čítankový prístup k textom dovolil sústrediť sa na tú dôležitú líniu v pomere rozsiahlej tvorbe Hany Gregorovej, ktorá vydavateľov najviac zaujala, teda na reflexiu postavenia žien. Ku krbu autorku posielala dobová konvencia, ku knihe ju zasa hnala túžba po odopieranom vzdelávaní. Napokon – aj nezakríknutá Hana Gregorová je súčasťou slovenskej tradície. Knihu editorsky spracovali Jana Cviková a Jana Juráňová a my vám z nej prinášame úryvok.

(re)

DOBA NOVŠIA

Postupom času i z naoko tichej hladiny, bez života, v najsmutnejších pomeroch politického útlaku, duševnej stiesnenosti u žien vôbec, podivné vyrastajú samostatné sily, vyrastajú spisovateľky, ktoré svoje talenty dávajú úplne do služieb národa. A v tejto chvíli začína smutná kapitola trápneho, zabraňovaného sebazvdelávania sa ženy, nespokojnej so životom dennej hmotnej práce, túžiacej po širšom obzore, po duševnom rozlete.

V tom je počiatok mučivých bojov s pomermi i rodinným kruhom.

„Spontánne emancipačné javy,“ píše Elena Maróthy-Šoltésová vo svojom životopise, „udávali sa i tam, kde o strojom sa emancipačnom hnutí žien ešte ničoho sa nevedelo“.

Už sa písať i hovoriť začalo o tom, že vzdelanie, aké sa slovenskej žene dostáva v škole maďarskej a niekde v ústave, kam sa dievčatá posielali kvôli nemčine, je nedostatočné a pri tom všetkom stavali sa hrádze túžby po širšom rozhlade, po vzdelávaní sa. O tom písala svojej priateľke Vilme Sokolovej i Izabela Textorisová.

„Každý cíti horúcu potrebu, že mali by sme sa ináč vzdelávať, ale predsa každý považuje celú vec za predmet menej závažný ako ostatné. Ženská otázka visí vo vzduchu; snáď čaká, aby ženy vdýchli ju do seba a aby oni samé pribrali sa k činnosti; od mužov niet čo očakávať. Oni svojimi úsmeškami práve len dusia každú krajšiu snahu v zárodok, bojac sa emancipácie.“ (Ženský svet I.)

Žena začala túžiť po štúdiu, po prelome starého názoru na ženu, tradícia však stavala ju len do kuchýň, dopúšťala len pasívnu účasť na veciach verejných. A preto nastával ťažký boj vnútorný i boj s okolnosťami. Dievčatám poskytovala sa možnosť učiť sa cudzej reči preto, že to bola móda, ale pravé hlboké vzdelanie bolo pre ne snom a ťažkým zápasom.

Bol v tom akýsi kontrast či vrtoch doby. Najprv sa žene vyčítalo, že je neučená, neschopná priblížiť sa mužovým ideálom, a keď prosila, modlila sa, s plačom vymáhala kúsok vzdelania, zhasli jej sviečku, od knihy oddúrili ešte aj v nedeľu odpoľudnia. Trávenie času nad knihou menovali lenivosťou, márnym časom.

„Na žiaden spôsob nesmie sa prázd-

nym rečiam obetovať všetko ostatné," volala proti tomu Šoltésová, „lebo z toho neomylnne nasledovala by nekončná prázdnota duševná, nahliadne každý. Ale my, bohužiaľ, akosi už tak navyknutí sme, merať vzdelanosť ženy podľa znalostí cudzích rečí.“ Na nedokonalosť, povrchnosť takého vzdelania poukazovala neraz i Vansová živým slovom i perom.

Vzdelaniu ženy stavali sa veľké prekážky, a tu znova musím opakovať, že nás nepotláčal len nepriateľ, potláčali sme sa i sami z malicherných, úzkoprsých príčin.

Aká bola možnosť duševného vývoja ženy, možno súdiť z prípadu Šoltésovej: dcéra vzdelaného, povzneseného, šľachtového otca – spisovateľa, márne prosila, aby ju dali študovať, márne orodovala za ňu učiteľka Nemka, nadchnutá schopnosťami svojej žiačky, márne prosila aspoň o možnosti sebavzdelávania sa, keď do školy ísť odopreli – nedostávalo sa jej ani k tomu času. V jej vlastnom životopise čítame: „... v zime predsa niečo viac mohla som čítať než za dlhých, robotou vyplnených letných dní, lebo večer, keď na noc odobrala som sa z obývacej do apovej izbičky, v ktorej som spávala a v ktorej, keďže bola na druhom kraji fary, cítila som sa bezpečnejšia pred dozorcom, potom ešte čítala som pri svieci – učupeň v kútiku medzi apovou starootcovskou zásuvkovou skriňou a železnou pieckou. Čítala som ukrčená, lebo svoju skrýšu odvrchu zastrela som si apovým županom alebo nejakým kobercom, aby ma svetlo neprezradilo, že som ešte vždy hore, kým som zimou neskrehla. Maminka nebodaj i pobadala niečo, ale hádam trochu i ustávala v boji so mnou.

V lete, za dlhých dní, čítanie bývalo mi najhoršie... ale čítať som musela, bez toho žiť som nemohla. Keď nešlo s povolením, muselo ísť potajme. Čítavala som i pri riadení izieb a pri inej robote, ak maminky tam nebolo.“

Muky zabraňovaného sebavzdelávania dnešné dievčatá v školách nikdy nepochopia. Akáže to bola možnosť koncentrovania sa, prežívania knihy, keď hlavná pozornosť musela byť venovaná tomu, aby čitateľka nebola

prichytená pri knihe a potom vyhrešená! A predsa, aké hlboké dojmy zanechávala prečítaná kniha, akú udalosť znamenala pre vývoj tých niekoľkých žien, ktoré vymykali sa zo všednosti!

Aby Šoltésová mohla čítať, všila si do sukne veľké vrecko, v ktorom skrývala knihu a vo vhodnej chvíli ju vytiahla. Dialo sa to i pri mútení masla jednou rukou, pričom druhou držala pred očami knižku. Takéto boje mala dcéra vzdelaného, veľmi nežného otca – spisovateľa. Môžeme si domyslieť, čo skúsili ešte biednejšie.

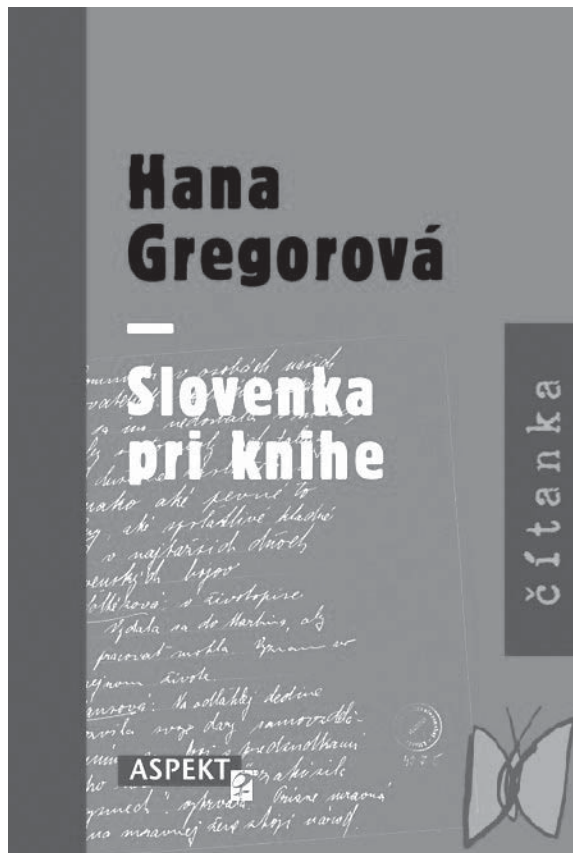
Boli prípady, snáď dva-tri i voľnejšie-

Týmito slovami, hlbokým pohľadom do života, učí nás Vilma Sokolová, v čom hľadať cenu slovenskej ženy v minulosti.

Oddanosť, láska k národu vyplývali z tej ušľachtilosti. Venovať sa slovenskej myšlienke, národne uvedomovať svoje okolie bolo ideálom nielen našich spisovateľiek, ale aj menej vynikajúcich, často prostých žien. Keď inde feminizmus spel k všeludským cieľom, keď na vrchole národného sebavedomia hlásať začal kozmopolitizmus, vtedy u nás bolo treba ešte len budiť vedomie národné. To naše pracujúce ženy pochopili, zrastené s podmienkami slovenského života, oddávali sa tichej práci. Pripájajú sa k revolučným myšlienkam žien vyspelých národov bolo by znamenalo letieť strmhlav alebo – a to môžu len jednotlivci – preskočiť niekoľko stupňov vývoja. Národu bola milšia nevybojnosť ženy, krotkosť, než pridržala sa jej Slovenka, hoci túžba po novom poznávaní rada by sa bola predrala na svetlo.

Medzery vedomostí nahrádzala vrelosť lásky; však i vzdelania mohlo byť viac, keby sa mu neboli stavali hrádze, ako sme videli v prípade Šoltésovej. I mimo nej mnoho smutných hláv tajne skláňalo sa nad knižkou v mladjej vedychtivosti, vysmievaných a zahanbených, keď ich pri tom pristihli. Takých tichých tragédií, bolestných bojov, spojených s túžbou tajomného vnútorného ohňa, odohrávalo sa v bielych domcoch slovenských veľmi mnoho. Túžba po poznávaní stále rástla, až páčila tým väčšmi, čím viac narážala na tvrdosť pomerov v rodine i spoločnosti.

Sám Hurban-Vajanský, ktorý vo svojich románoch spomína „umné“ devy, v živote nebol priateľom ženy túžiacej po zrovnoprávnení s mužom, po všestrannom, nielen literárnom vzdelaní. Najkrutejšie bolo to, že i rodina, spoločnosť i celý národ chceli mať múdre ženy, ale nielenže im nedávali prostriedky na vzdelávanie sa, ale ani vlastnej usilovnosti nepriali a vrúcnejšiu túžbu po vlastnom rozvoji pokladali za vybočovanie z prirodzených kolají, za spreneverovanie sa ženskému povolaniu.

ho sebavzdelávania sa, ale škola slovenskej žene vôbec nič nedala. Veru prichodí nám úprimne obdivovať tie, o ktorých Sokolová píše: „Nejen že vynikajú národním uvědoměním, ale namnoze též i hlubokým vzděláním ducha a srdce.“ Kde sa to vzalo? To boli poklady rýdzej duše.

„I tichý život na dědině účinně podporuje opravdové vzdělání se ve vědomostech a což více v té krásnější vědě života, v ušlechtilosti duše, že setkáváme se tam tak s ušlechtilými, celými charaktery ženskými, jak málo kde je vypěstí svými ústavy a jinými prostředky vzdělávacími velkoměsto.“ (Ženské listy roč. XVI, č. 9.)

Jozef Ludovít Holuby bol evanjelický farár, botanik a etnograf. Narodil sa 25. marca 1896 v Lubine pri Novom Meste nad Váhom, zomrel 15. júna 1923 v Pezinku. Syn evanjelického farára prežil svoje detstvo vo svojom rodisku. Prvé vzdelanie dostal na lubinskej škole od otca, ktorý ho súkromne vyučoval a pripravoval na stredoškolské štúdiá. V Lubine prežil mladý Holuby aj revolučné roky 1848-49. Na slovenskom revolučnom hnutí sa zúčastnil aj jeho starší brat Karol (1826-1948), ktorého ako buriča spolu s Viliamom Šulekom (1825-1848) popravila maďarská soldateska pri Hlohovci.

Ešte pred vzplanutím revolučných pohybov v septembri 1847 odchádza mladý Holuby na gymnázium do Modry, ktorého rektorom bol v tom čase známy slovenský spisovateľ Janko Kalinčiak. Strávil tam dva roky. Na jeseň 1850 odchádza na evanjelické lýceum do Bratislavy. Po absolvovaní siedmej triedy študuje v Bratislave ďalej evanjelické bohoslovie, ktoré na jar 1858 dokončil. Práve pre nevšedný záujem o botaniku, pre ktorú mal v Bratislave priaznivé podmienky, Holuby ani po skončení bohoslovnia neodchádzal z Bratislavy, ale stal sa vychovávateľom v rodine Scherzovcov. Z tohto zamestnania odchádza na jar 1860 ako štipendista na letný semester na evanjelickú bohosloveckú fakultu do Viedne. Pobyt vo Viedni mu umožňuje zdokonaľiť sa v nemčine a aj celkove sa tu rozšíril jeho kultúrny obzor. Ešte počas pobytu vo Viedni prijal ponuku Daniela Licharda, v tom čase redaktora vládnych viedenských Slovenských novín, aby nastúpil na kaplánske miesto u jeho brata Ludovíta v Skalici. Toto miesto prijal na jeseň 1860. Po roku, v jeseň 1961, odišiel za farára do Zemianskeho Podhradia, kde zostáva takmer polstoročie, až do roku 1909. Toto sú najplodnejšie roky jeho vedeckej aktivity. Práve tu sa do šírky rozvíja jeho botanická činnosť, najintenzívnejší botanický výskum a publikovanie. S tým súvisí bohatá korešpondencia s mnohými botanikmi a zveľadovanie jeho herbárov. Penziu trávi u príbuzných v Pezinku, ale naďalej až do smrti pokračuje v botanizovaní a v národopisnom výskume. V tejto činnosti sa dožil aj štátneho prevratu v roku 1918 a utvorenia Československej republiky, v ktorej videl splnenie všetkých našich národných túžob a politických aspirácií. V roku 1922 mu bol udelený čestný doktorát Karlovej univerzity,

Hoci sa Holuby v politickom živote priamo neangažoval, patrilo

mu popredným predstaviteľom slovenského národného hnutia v druhej polovici 19. a na začiatku 20. storočia. V Zemianskom Podhradí vytvoril ohnisko upevňovania národného povedomia a hrádzu proti hungarizačnému tlaku. Bol prívržencom česko-slovenskej spolupráce a vzájomnosti. Konal drobnú ľudovú výchovnú a osvetovú prácu, napriek podmienkam v nevyužitých dedinských pomeroch priekopnícku prácu na kultúrnom a vedeckom poli. Stal sa členom viacerých botanických spolkov. V Zemianskom Podhradí bol vedúcim činiteľom Prírodovedeckého spolku Trenčianskej župy.

Vlastným zberom, výmenami a darmi spolupracovníkov vybudoval tri herbáre. Prvý a najvýznamnejší, ktorý si založil už počas bratislavských štúdií mal celkovo asi 10-12 tisíc položiek a dnes sa nachádza v bukureštskom múzeu. Jeho zbierku machov, ktorá obsahovala asi tritisíc položiek, zakúpilo Sedmihradské múzeum v Kluži.

Okrem monografickej práce o kvetene Trenčianskej župy, obsahujúcej súpis a opis cievnatých rastlín tohto regiónu, publikoval vyše 250 botanických článkov v rôznych slovenských, českých, nemeckých a maďarských časopisoch a ročenkách. Botanika podnietila aj jeho záujem o národopis. V súvislosti s ľudovými názvami liečivých rastlín sa začal zaoberať ľudovým liečením a s ním súvisiacimi poverami a mágiou. Neskôr svoj záujem rozšíril aj o hmotnú kultúru, predovšetkým odev, ľudové umenie, ľudovú slovesnosť a zvyky. Výskum zamerával najmä na Bošácku dolinu. Bol vynikajúcim zberateľom, autorom nákresov ľudového odevu, jeho súčastí, ktoré dokumentoval svojimi kresbami a akvareľmi.

Ako historik uverejňoval drobné vlastivedné príspevky z okolia svojich pôsobísk, archeologické nálezy, listiny a iné písomnosti zo zemianskych a miestnych archívnych fondov. Spracoval históriu cirkevných zborov, jeho najrozsiahlejšia práca o dejinách trenčianskeho seniorátu zostala v rukopise.

Pamäti pozostávajú z rôznych kapitol jeho života. Viažu sa na študentské roky v Modre, Bratislave, vo Viedni, kaplánske roky v Skalici, prusko-rakúsku vojnu roku 1866, spoluprácu s Čechmi pred prvou svetovou vojnou. Holuby v nich živo, pútavo a výstižne ilustruje dejinné udalosti, ktorých bol svedkom.

Vojtech Čelko

JOZEF ĽUDOVÍT HOLUBY

PAMÄTI OD NEPAMÄTI

(ÚRYVOK)

Pred Národopisnou výstavou v Prahe cestoval Fr. Šubert, riaditeľ Národného divadla, po Slovensku a zavítal aj k nám do Podhradia, lebo videl v Pezinku u mojej dcéry môj pomaľovaný výkres bošáckeho dievčaťa. Ten kroj sa mu tak zaľúbil, že si ho prišiel na mieste obzrieť. Ale bavil sa u nás len do rána. U mňa videl výkres nevesty a bol by rád videl takú vyparádenú nevestu „in natura“. To sa reku môže stať. Nechal som ho na fare a zabehol som do Bošáce, do jedného domu, kde mali pekné, na vydaj súce dievča. Riekol som matke, aby švárnu Kačku zajtra ráno o šiestej hodine pristrojila ako nevestu, že máme veľmi vzácneho hosťa z Prahy, ktorý by rád videl nielen namaľovanú, ale aj živú bošácku nevestu. Slúbila Kačku tak pristrojiť a ráno na nás čakať. Keď som Šuberta na železnicu vyprevádzal,

stavili sme sa v tom dome, kde nás už veselá matka s dcérou ako vyparádenou nevestou čakali. Šubert si ju so záľubou poobzeral zo všetkých strán a riekol, že by bolo pekné od nás, keby sme dva-tri páry takých mladých ľudí na výstavu do Prahy vystrojili. Je to reku prídalká cesta a takéto dievčatá prikrehký tovar, než aby sme ho zverili na Pražanov. Po Šubertovom odcestovaní som sa s ním nezišiel, len v novembri roku 1896 v čas Slovenského večierka na Žofíne. Presne o ôsmej hodine večer prišiel Šubert do preplnenej sály a ako ma zbadal, pribehol ku mne, verejne ma vyobjímal na veľké moje a celého zhromaždenia prevkapanie a zadivenie. Na druhý deň boli sme i so synom hostia Šubertovi. Tam som videl v kútiku na stolíku rozličné sošky a iné umelecké výrobky, ktoré si bol Šubert zo svojich ciest po rozličných

hlavných mestách Európy na pamiatku doniesol. Medzi týmito drahocennými umeleckými výrobkami paradíroval aj primitívne zhotovený a pomaľovaný drevený koníček s píšťalkou miesto chvosta. Takých tátošov predávajú u nás staroturianske vareškárky po grajciaroch ako detskú hračku. Iste sa nikdy ani nesnívalo tomu kopanickému rezbárovi, že jeho výrobku sa tej cti dostane, aby zdobil salón pražského umelca. Po mojom príchode do Pezinka na najbližšom jarmoku vyhľadal som turianske a lubinské vareškárky a keďže mali vyložené na predaj aj také koníčky, kúpil som hneď tri kusy, ale už boli značne stúpli na cene, lebo som ich platil po desať grajciarov za kus. Keď ma potom navštevovali českí turisti a boli by si radi také koníčky na pamiatku kúpili, rozdal som ich všetky, takže mi nezostal ani jeden.

Medzi dvoma domovmi

VLADIMÍR SKALSKÝ

Titulok tohto úvodníka je súčasne názvom pripravovanej antológie slovenskej poézie v zahraničí. „Nebojte sa, jenom chvíľku!“ zaznieva vždy na začiatku relácie Českej televízie o poézii. Nebojte sa a neprestávajte čítať – dodajme na úvod tohto textu: básne v úvodníku ukryté nie sú a pôjde (aj) o čosi iné, než (len?) o literatúru.

Národná rada prijala v roku 1999 deklaráciu, v ktorej sa okrem iného uvádza: „Slovensko a Slovenská republika vždy považovali a považujú Slovákov v zahraničí za integrálnu národnú súčasť, ich život a dejiny za súčasť slovenských národných dejín a ich kultúru za súčasť národného kultúrneho dedičstva.“

Deklarácie sú z definície deklaratívne a hoci môžu byť myslené aj úprimne, sú skôr výrazom slávnost-

Aj preto prišlo Svetové združenie Slovákov v zahraničí s iniciatívou pripraviť sériu antológií slovenskej literatúry v zahraničí. Ako prvý vyjde v roku 2008 diel venovaný poézii. Pripravuje sa na najvyššej odbornej úrovni, keďže ochotných partnerov našlo združenie v Literárnom informačnom centre a Národnom inštitúte slovenského jazyka a literatúry Matice slovenskej, podporu aj v Úrade pre Slovákov žijúcich v zahraničí. Kniha sa dostane aj na slovenské školy.

Prečo práve literatúre venovať takú pozornosť, keď neustále počujeme ponosy, že záujem o ňu upadá? Isteže sa bude treba venovať aj sumarizovaniu a predstavovaniu iných zložiek umenia a širšie kultúry, predsa len má však literatúra výnimočné postavenie svojou väzbou na jazyk ako rozhodujúci aspekt etnicity, národnej identity. Aj preto bola literatúra taká spätá s každým národným obrodením, príklad Štúrovcov je typický. A ako „svedomie národa“ vystúpila na povrch vo všetkých zlomových okamihoch dejín – spomeňme osmičkové roky či zaplňanie bielych miest v literatúre po roku 1989.

Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov, sa už v minulosti podrobne venoval mapovaniu stavu slovenskej literatúry v Českej republike. Spomenúť treba aspoň dve antológie: „Slovenská literatúra v Prahe 2000“, ktorá zmapovala aktuálny stav a vyšla – ako názov napovedá – v poslednom roku predchádzajúceho milénia, ako aj titul „Pražské inšpirácie slovenských spisovateľov. Praha v zrcadle slovenské literatury“ z pera Emila Charousova, ktorý sa venoval historickému exkurzu a vyšiel v prvom roku tohto storočia. Pochopiteľne, podrobne mapuje literárne dianie príloha Literárne dotyky a rozsiahly literárny štvrtročník Zrkadlenie-Zrcadlení, hlavným vydavateľom ktorého je Slovenský literárny klub v ČR. Podobne podrobne svoju literatúru skúmajú Slováci na Dolnej zemi, teda v Srbsku, Rumunsku a Maďarsku, či už v časopise Rovnobežné zrkadlá, alebo v rôznych publikáciách, naposledy v antológii poézie „Nikam a späť“, zostavenej nedávno zosnulým geniálnym Ondrejom Štefankom.

Odbočím trochu, aby som pripomenul, že aj v iných oblastiach Slovensko-český klub upozornil na výnimočný význam slovenskej komunity v Česku, a to napríklad mimoriadne úspešným titulom Slovensko-české osudy (100+1 osobnosť české společnosti ze Slovenska), kde sa vedľa seba ocitli vynikajúci spisovatelia, herci, režiséri, výtvarníci, hudobníci, rektori vysokých škôl, podnikatelia i športovci.

Aby sme sa však vrátili k literatúre, napriek všetkému spomínanému nikdy nevyšla súhrnná antológia,

vážne dielo, ktoré by nemohli ignorovať tvorcovia žiadnych ďalších dejín literatúry či slovníka spisovateľov. A práve také teraz vzniká v koncepcii Antona Baláža a autora tohto úvodníka. Pripravovaná antológia bude prvým komplexným pohľadom na modernú slovenskú poéziu, ktorá vznikla v zahraničí najmä v druhej polovici 20. storočia. Z Česka nebudú chýbať autori ako Lubomír Feldek, Andrej Stankovič, Nataša Tanská či Tatjana Lehenová.

Okrem profilov jednotlivých básnikov a ukážok z ich tvorby budú v publikácii aj tri štúdie – prof. Michala Harpána o slovenskej dolnozemskej poézii, Petra Cabadaja o poézii, ktorá vznikla v podmienkach exilu po roku 1945 až do roku 1989, a autora týchto riadkov o fenoméne slovenskej literatúry v Čechách – od humanizmu a renesancie cez veľkánov typu Kollára a Štúra, ale aj cez celý Detvan, Kraska, Smreka, Fábryho či Novomeského až po Tataruku či Feldeka.

Medzi dvoma domovmi vytvorili títo a mnohí ďalší umelci ohromné hodnoty. Pre jeden domov, aj pre druhý.

Vladimír Skalský

(Autor je predsedom

Svetového združenia Slovákov v zahraničí)

ILUSTRÁCIA: LADISLAV HOHNÝ

nej nálady, než že by sa automaticky premietali do každodennej praxe. V tej je košeľa bližšia ako kabát, to menej vzdialené je známejšie, a tak sa pri spracúvaní súhrnov ktorejkoľvek oblasti slovenskej kultúry, tú zo zahraničia autori buď zabudnú spomenúť, alebo zmienia pár autorov vytrhnutých z kontextu, prípadne sa o fenoméne Slovákov v zahraničí zmienia v krátkej samostatnej kapitole ako o čomsi exotickom, akejsi pozoruhodnosti. Prítom v zahraničí žijú dva milióny Slovákov. Ak uvážime, že na Slovensku s piatimi a pol miliónmi obyvateľov sú aj početné národnostné menšiny, zistíme, že za hranicami žije tretina slovenského národa. Je v zahraničí menej tvorivý? Často zistíme, že naopak, že mnoho z najlepšieho vzniklo či vzniká mimo územie Slovenska, len na to treba upozorniť a systematicky spracovať.

OSMIČKY A VÝROČIA

Také zvláštne sú tieto „osmičkové“ roky. Magické. Alebo fatálne? Nielenže znamenali vždy tak veľa v osudoch oboch našich národov, keďže prinášali ako na podnose vážne historické zvraty, ale zdá sa, že mali ešte aj iný akýsi utajenejší význam. Diva! la som sa nedávno zhodou okolností na dôležité výročia slovenských osobností, narodených práve v „osmičkovom“ roku, a zdá sa, že mnohé z nich sa práve v tomto roku dožívajú významných jubileí. Pripomeňme si len niektoré z nich – je to storočnica od narodenia hudobného skladateľa Eugena Suchoňa, otca prvej slovenskej opery, ale taktiež režiséra, scenáristu a herca Jána Jamnického, či obľúbeného herca Ondreja Jariabka. Deväťdesiatku si pripomíname zasa pri mene herca, režiséra a výtvarníka Karola L. Zachara. Osemdesiate výrocie narodenia oslavujú alebo by oslavovali výtvarník Andy Warhol, olympionik Ján Zachara, herec Viliam Polónyi, polookrúhle osemdesiate piate zasa spisovateľka Krista Bendová, ktorá má tento rok i dvadsiate výrocie úmrtia. Sedemdesiatnikom by v tomto roku bol spisovateľ Rudolf Sloboda a sedemdesiatnikom sa už teraz v apríli stal režisér Juraj Jakubisko. A verte, že takto by som mohla pokračovať ešte pomerne dlho. „Osmičkové“ roky majú zrejme niečo do seba a radi vám postupne predstavíme osobnosti, ktoré sa narodili práve v takomto roku, lebo je ich naozaj nemálo. Najmä však preto, že si to za obohatenie kultúry či iných sfér života slovenského národa naozaj zaslúžia a preto by sme si ich mali čo najčastejšie pripomínať...

Naďa Vokušová

Tlačový zákon schválili

Vládna koalícia presadila v parlamente sporný tlačový zákon bez návrhov opozície a médií. Poslanci v zákone nechali aj najviac kritizovanú pasáž v práve na odpoveď, podľa ktorej budú noviny povinné zverejňovať reakcie tiež na pravdivé informácie. Opozícia pritom vyžadovala zmeny v predlohe tlačového zákona, čo si dávala ako podmienku pre podporu lisabonskej zmluvy EÚ.

Právna norma nahradí viacnásobne novelizovanú úpravu z roku 1966. Zo 143 prítomných zákonodarcov zákon podporilo 81 poslancov koalície a nezávislý Tibor Mikuš, zvolený za ĽS-HZDS. Prítomných 62 opozičných zákonodarcov sa vyslovilo proti.

Spor o tlačový zákon prehĺbil napäté vzťahy medzi médiami a vládou premiéra Roberta Fica, ktorý od svojho nástupu v roku 2006 kritizuje novinárov za údajnú zaujatosť voči koalícii a obhajovanie záujmov súkromných finančných spoločností. Vydavatelia pred prijatím zákona protestovali proti jeho návrhu bielymi titulnými stranami s totožným textom, obsahujúcim jeho hriechy. Po prijatí vyšli titulky všetkých významných novin s parte. Zákon kritizovali aj medzinárodné inštitúcie na čele s OBSE.

Schválená norma upravuje práva a povinnosti vydavateľov periodickej tlače a tlačových agentúr pri získavaní a šírení informácií. Okrem doterajšieho práva na opravu a dodatočné oznámenie zavádza inštitút práva na odpoveď. Ochranu zdroja definuje ako povinnosť. Vydavateľ podľa nového zákona nebude zodpovedný za obsah informácie, ktorú mu poskytol orgán verejnej moci, rozpočtová, príspevková organizácia alebo právnická osoba zriadená zákonom pod podmienkou, že informácia bude spracovaná

korektne. Právna norma ustanovuje vydavateľom tlače povinnosť každý rok v prvom čísle periodik uverejniť oznámenie o štruktúre vlastníckych vzťahov vydavateľa.

Lisabonská zmluva prešla vďaka SMK

Slovenský parlament schválil Lisabonskú zmluvu, ktorá reformuje fungovanie Európskej únie. Potrebnú ústavnú väčšinu zaistili okrem vládných strán aj poslanci Strany maďarskej koalície (SMK), ktorí sa oddelili od opozičného bojkotu hlasovania o zmluve pre výhrady voči tlačovému zákonu. Dokument musia schváliť všetky členské krajiny EÚ.

Za zmluvu hlasovalo 103 z prítomných 109 poslancov. Na schválenie bolo potrebných aspoň 90 hlasov.

SMK sa dnes správala európsky, ale aj po dnešku zostáva našou tvrdou opozičnou stranou, ktorá nám nič nedaruje, povedal novinárom premiér Robert Fico po schválení Lisabonskej zmluvy. „Urobili to kvôli sebe,“ vyhlásil. Odmietol, že by s SMK vybarboval podporu pre zmluvu za ústupky v školskom zákone. Ak by Lisabonská zmluva neprešla, okamžite by som podal demisiu, tvrdil Fico. To by znamenalo aj pád celej vlády. Predtým, než bola zmluva schválená, to nepovedal oficiálne.

Gigantický prešovský Kristus

Gigantická 33 metrov vysoká socha Ježiša Krista, ktorú chce nad Prešovom postaviť primátor Pavel Hagyar, už má svoju definitívnu podobu. Socha, ktorá bude o meter vyššia ako najznámejšia existujúca socha Ježiša nad brazílskym Rio de Janeirom, by

mala do Prešova lákať viac turistov. Zobrazí stojaceho Ježiša Krista so symbolickým gestom otvorených rúk.

Socha by mala dostať Prešov na turistickú mapu sveta, tvrdí Hagyar.

Veľvyslancom v Česku bude Peter Brňo

Ministerstvo zahraničných vecí potvrdilo, že novým slovenským veľvyslancom v Prahe sa má stať dote-

rajší vedúci odboru obchodnej politiky ministerstva hospodárstva Peter Brňo. Nahradí spisovateľa a dlhoročného mimoriadne úspešného veľvyslancu Ladislava Balleka. Peter Brňo (52) pracoval od osemdesiatych rokov v obchodných oddeleniach československej a neskôr aj slovenskej diplomacie. V rokoch 1994-1998 bol stálym predstaviteľom Slovenska vo Svetovej obchodnej organizácii (WTO). Za prvej vlády Mikuláša Dzurindu sa stal štátnym tajomníkom ministerstva hospodárstva.

... a rozum zostáva stáť

Všetko sa zlepšuje. Zaujal ma v novinách titulok „Stav spoločnosti sa zlepšil“, nuž som sa začítal. Bol o prieskume sociológov, ktorí zisťovali, s akými tvrdeniami ľudia súhlasia. Čím viac som čítal, tým menej som chápal to zlepšenie. Sedem tvrdení, ktoré autori vybrali ako najtypickejšie, totiž znie: „Väčšina ľudí sa len bezohľadne ženie za majetkom. Človek sa nikdy nedovolá spravodlivosti. Ľudia dnes nikomu a ničomu neveria. Ulice sú plné zločinov a násillia. Základné hodnoty ako slušnosť a poctivosť si dnes takmer nikto neváža. Ak niekto potrebuje pomoc, nikdy ju nedostane. V tejto spoločnosti neplatia jasné a presné pravidlá.“ Hovorím si – ejha, ak je toto vnímané ako zlepšenie, zmeškal som prirodzený vývoj hodnotových rebríčkov a rigidne trvám na pravidlách, než aby som bol flexi(de)bilne za slobodu džungle, stále čosi blúznim o slušnosti, ktorú už dávno nahradila (n)asertivita. Ale ukázalo sa, že nie, že deklarujeme stále rovnaké rebríčky, aj keď v skutočnosti sa šplháme po celkom iných. To zlepšenie spočíva v niečom inom: vraj ľudia už nesúhlasia s tvrdením, že hospodárstvo nefunguje.

Nuž, nabilo ma to optimizmom a už si aj sám od seba spomínam na ďalšie príklady. V škole dnes už učitelia deti nefackujú. Je síce pravda, že deti fackujú učiteľov, ale keďže tých je oveľa menej, percentuálny podiel sfackovaných poklesol. Ďalšie zlepšenie.

Listujem v novinách ďalej a vidím, no naozaj nie je už pravdivé staré novinárske múdro: dobrá správa – žiadna správa... Lebo ľaľa ho, aha, oné, aký milý a príjemný titulok: „Projekt Pohoda za volantom má znížiť agresivitu na cestách.“ Iný, zlý novinár to trošku pokazil nevhodným článkom iba o kúsok ďalej. Už titulok nie je pekný: „Agresívny šofér vystrelil na mladého cyklistu.“ A čo potom text... O čo išlo? Šofér v stúpaní divoko trúbičky predbiehal skupinku mladých cyklistov a zastavil pred nimi. Členovia cyklistického spolku ho obišli, načo ich opätovne s trúbením predišiel, vystúpil z auta, postavil sa do stredu cesty, rozpažil ruky ako Kristus nad Prešovom a pokúsil sa mladých bicyklistov zastaviť. Keď videl, že pokračujú v jazde, spoza opaska vytiahol plynový revolver a namieril na tinedžera, ktorý ho práve obchádzal a bez slov na neho vystrelil.

Ale aj to sa zlepšilo. So šoférmí možno nie, ale s novinami, s novinami určite. To totiž ešte nový tlačový zákon nestihol zauradovať. Vďaka nemu predsa môžu byť noviny plné pozitívnych správ, v ktorých sa každý napadnutý zlodej či plynostrelec krásne a s láskou vykreslí v rámci práva na odpoveď – odpovedať môže totiž aj na pravdivé informácie. Bude to krásne, keď kto už by o nás vedel s väčšou láskou, než my sami, no nie? Vydavatelia a novinári sa sťažujú, že noviny budú kvôli tomu nezaujímavé. Ale tomu ja neverím – mňa by teda ausgerechnet veľmi zaujímalo, ako by to pekne zaonačil tento iste milý pán, čo chcel diabolkou odpomôcť mladému cyklistovi od křča v stehne...

Všetko sa zlepšuje. A zasa sa zlepšilo, prinajmenšom na papieri.

P. A. F. Ztohotový

VYSIELANIE PRE SLOVÁKOV ŽIJÚCICH V ČR		
		ČESKÝ ROZHLAS
ČRO 1 - RADIOŽURNÁL	utorok	20.05 - 21.00
ČRO 6/RSE	streda	19.15 - 19.30
Regina Praha	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ústí nad Labem	pondelok, streda	18.45 - 19.00
Plzeň	pondelok, streda, piatok	19.45 - 20.00 19.30 - 20.00
České Budějovice	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Hradec Králové	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Ostrava	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Brno	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Olomouc	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Sever	pondelok, streda	19.45 - 20.00
Vysočina	pondelok, streda	19.45 - 20.00

Architekt s pútavým rodokmeňom

DÁŠA MATEJČÍKOVÁ

Jeho prapradedo založil Národné noviny, pradedo ich potom viedol s Jozefom Gregorom Tajovským. Dedo sa zaplietol do vysokej politiky ako minister v Benešovej vláde. Otec bol nejaký čas robotníkom, aby mu dal režim povolenie byť režisérom. A syn sa presadil ako scénograf a architekt. Miloš Pietor (47).

1 Kto si vás dnes môže najat' ako architekta? Súkromník alebo aj Národné divadlo?

Nemám pocit, že robím pre všetkých. Veľmi dlho som bol na voľnej nohe, roky som robil v Nemecku. Od roku 1984 som na Novej scéne, hoci divadlom sa nemožno užiť, je to koníček, krásna hračka.

2 Ako si vás našli v Nemecku?

Koncom roka 1989, keď sa otvorili hranice, pricestoval do Bratislavy Pavol Munk. Jeho mama Melánia bola vychytená maskérka v STV a v roku 1967, keď bola Jozefína Bakerová na turné po Európe, odišla s ňou ako osobná maskérka. Bola evidentne životaschopná, po turné zostala v Nemecku a v Bavorsku urobila kariéru. Synov si zobrala k sebe a tí, keď sa otvorili hranice, sa vrátili a hľadali možnosti spolupráce.

3 Koľko rokov ste pre nich robili?

Najskôr ma zavolali robiť interiéry na Kanárske ostrovy, kde som zostal dva mesiace. Vrátil som sa, lebo mi zomrel otec. Ale spolupráca zostala, dlhé roky som potom robil v Nemecku pre Munkovcov. Dokonca si nás začali najímať aj štátne inštitúcie, robili sme napríklad 500-ročné výročie Lipských trhov. A keďže som nikdy neinklinoval k vitrínkam a lístočkom s popisami, šlo o filmové dekorácie, inscenácie dobových udalostí. Nemci boli nadšení.

4 Spomedzi filmografie, na ktorej ste pracovali, ma zaujal film „Keď hviezdy boli červené“.

Bol to veľmi zaujímavý scenár, len sa netrafil v čase. Robil som tam architekt a hľadali sme preň lokácie. Videli sme 93-ročnú grófkú Erdődyovú, ktorá žila v kaštieli, v ktorom prerástli stromy cez rokokové sály. Ležala na posteli a z nej lopatou hádzala do piecky uhlie, aby jej nebola zima. Po stenách mala rozvešané obrazy svojich manželov a milencov a tie boli pozabalené v igelitových fóliách a previazané špagátom, aby ich uhoľný prach nezničil. Veci, ktoré nevymyslíte a ktorým neuveríte, kým ich nevidíte naživo! Boli sme aj u grófkych Festí, ktorá obývala časť kaštieľa a druhú s ňou obývalo šesť cigánskych rodín. Takto sa to vtedy dialo v starom režime. Vladimír Smutný, kameraman filmu, všetko nakrútil, neskôr z toho urobil dokument, za ktorý dostal cenu. Takže, vďaka Bohu za film „Keď hviezdy boli červené“.

5 Aj vy máte zaujímavý rodokmeň. Prapradedo Ambro Pietor založil Národné noviny a pradedo ich potom viedol s Tajovským...

Keď ideme na Národný cintorín do Martina, nejaký čas to trvá, kým ho pochodíme, Pietorovci tam majú celý blok. (smiech)

6 Je pravda, že váš starý otec Ivan Pietor bol ministrom obchodu v Benešovej vláde?

A teta Naďa Hejná, zakladateľka československého divadla, bola jeho sestra. Je mi ľúto, že som bol mladý chlapec, keď ešte dedo žil. Bol jedným z tých dvanástich frajerov, čo dali v Benešovej vláde demisiu, po ktorej prišlo „skvelých“ štyridsať rokov. To bolo v roku 1948. Zomrel, keď som mal sedemnaásť, v roku 1977.

7 Stihli ste sa porozprávať o živote?

Zhovárati sme sa stále. Starý otec bol veľmi milý pán a bral všetko s nadhľadom. To, že ho rovno z ministerstva v Prahe dali do tehelne neďaleko Zlatých Moraviec, komentoval tak, že to nebolo až také zlé, lebo bol na čerstvom vzduchu a mal veľmi dobrú spoločnosť. Všetci, čo tam s ním robili, mali univerzitné vzdelanie.

8 Pracoval tam ako robotník?

Samozrejme. V B-akcii ich vystaňovali, pobrali a znárodnili im všetko, čo sa dalo, a to, čo im zostalo, pohádzali na nákladné auto. Starého otca ubytovali v Žikave pri Zlatých Moravciach, v dome obecného pastiera. Nebola tam ani elektrina, ani podlaha. Nepomohla mu ani zlatá medaila za povstanie.

9 Aspoň že ho nezavtorili.

Áno, vždy hovoril – pozri, Husáka zavreli, ja som robil len v tehelni. Keď som so starým otcom, ešte ako malý chlapec, išiel v Martine na zmrzlinu, každý ho zdravil – dobrý deň, pán minister. Bol to elegantný pán. Keď sa to trochu uvoľnilo, Husák bol natoľko slušný, že mu priznal 255-ku, aby mal aspoň nejakú penziu. A časom mohol robiť aspoň podnikového právnika.

10 Mohol potom otec, neskôr významný režisér, bez problémov študovať?

Tiež to nemal jednoduché. Tak ako zatočili so starým otcom, zatočili aj s ním. Vyťahli ho z prvého

semestra medicíny a poslali robiť elektromontéra. Aby si osvojil vzťah k robotníckej triede. Potom mal, samozrejme, zakázané študovať na akejkoľvek vysokej škole. Obišlo sa to tým, že si urobil konzervatórium. Až neskôr, po uvoľnení pomerov, vyštudoval herectvo a réžiu. Potom dostal umiestenku do Prešova – a nikdy viac späť. A tá dlhá cesta z Prešova do Bratislavy cez Zvolen, Martin do Národného divadla spôsobila, že ho všetci na Slovensku poznali.

11 Aby sa vaše curriculum vitae ešte ozvláštnilo, tak si otec so svojimi národnárskymi koreňmi paradoxne vzal Maďarku.

To sú tie rodinné kurióznosti. Môj prapradedo sedel v roku 1904 v base vo Váci za predstavy o Slovenskom štáte v rakúsko-uhorskej monarchii. Čiže, povedzte to po žilinsky, Maďari ho zavreli do basy, lebo bol Slovák. A o pár rokov neskôr si otec doviedol z hosťovacky vo Zvolene herečku, moju mamu, ktorá bola z maďarského Kecskemétu. Čiže – nebola to južná Slovenka, ale čistá Maďarka. Ako paprika. (smiech)

12 Podarilo sa vám spolu s otcom aj na niečom spolupracovať?

Napríklad na absurdnej hre „Ach, ocko, chudák, ocko, mamička ťa zavesila do šatníka a ja som z toho taký smutný“. V 60. rokoch ju otec priniesol z Anglicka. Robili sme spolu aj „Čajku“. Bola to však komplikovaná situácia. Otec bol režisérom radokovských rokov. Potreboval herca, silnú rekvizitu, možno nejaký drobný mobilár. Všetko ostatné považoval za príťaž. Takže tlak presadiť sa výtvarnícky nebol u tohto typu režiséra jednoduchý. Rázil operný princíp – ten horizont vzaďu si sprav ako chceš, a vpredu mi nezaťadáj...

Projekt Vagón je v plnom prúde. Táto unikátna pojazdná výstava o holokauste, umiestnená v originálnych vagónoch z čias druhej svetovej vojny a sprevádzaná ďalšími výstupmi, začala svoju cestu po Českej republike 26. marca v Prahe. Súčasne hlavné mesto a po ňom ďalšie zastávky na trase zaplavili citylighty, plagáty, propagačné materiály, v printových i elektronických médiách sa objavili upútavky a po nich aj reportáže, na školy sa začali dostávať multimediálne DVD s hneď tromi dokumentárnymi filmami (o holokauste v Slovenskom štáte, v Protektoráte Čechy a Morava a o rómskom holokauste), skladačky o výstave aj metodické CD s materiálmi pre učiteľov. Sila projektu je práve v jeho komplexnosti, ale tiež v masovej návštevnosti, zameraní na mládež a v skutočnosti, že neprináša iba fakty, inštalované v expozičnom vagóne, ale aj prežitok v pocitovom vagóne, kde sú návštevníci zavretí s figurínami transportovaných židov a kde zhladnú vynikajúci dokument mladých tvorcov s výpoveďami pamätníkov, vytvorený práve pre tento projekt. A mladí nielen nakrútili film, ale pod vedením inštruktorov z Múzea SNP v Banskej Bystrici aj sami sprevádzajú po výstave, za čo získavajú aj certifikáty. Mladý človek určite prijme otrasné fakty o holokauste ešte senzitívnejšie od rovesníka, spolužiaka...

Projekt nadväzuje v upravenej a rozšírenej podobe na podobnú aktivitu na Slovensku. Tam si výstavu za obdobie od 25. marca do 9. novembra 2007 prezrelo 58 329 návštevníkov a uskutočnilo sa 1706 výkladov. Je to zvláštna zhoda okolností – do vagónov v rámci projektu vošlo prakticky rovnaké množstvo ľudí, ako počas transportov za druhej svetovej vojny, dokonca o niekoľko stoviek návštevníkov viac. Aj v Česku láme návštevnosť rekordy, napríklad iba za týždeň v Plzni videlo projekt takmer päťtisíc ľudí.

Projekt Vagón organizuje v Českej republike Slovensko-český klub spolu s Múzeom SNP v Banskej Bystrici pod záštitou predsedu Senátu ČR Přemysla Sobotku, predsedu Poslaneckej

sněmovne ČR Miloslava Vlčka, ministerky vlády pre ľudské práva a menšiny Džamily Stehlíkovej a veľvyslanca SR v ČR Ladislava Balleka. Partnermi projektu sú Pamätník Terezín, Pamätník Lidice, Múzeum rómskej kultúry v Brne, Federácia židovských obcí v ČR, Nadácia Milana Šimečku, a Český zväz bojovníkov za slobodu. Podporili ho Ministerstvo školstva, mládeže a telovýchovy ČR ako aj Ministerstvá kultúry SR i ČR. Zvláštna vďaka patrí Českým dráham, ČD Cargo, Správe železničnej dopravnej cesty a viacerým osvieteným komerčným partnerom na čele so spoločnosťami Metrostav, Mercedes-Benz a Korlea-Invest. Medzi mediálnych partnerov patria okrem iných Česká televí-

zia, Český rozhlas, Deník s jeho regionálnymi vydaniaми, časopis Reflex a tiež spoločnosť Euro AWK, spravujúca citylighty a výleповé plochy v jednotlivých mestách, ako aj desiatka ďalších médií, vrátane Slovenských dotykov a ďalších slovenských, židovských a rómskych časopisov. V jednotlivých mestách pribúdajú regionálni partneri ako plzeňská či českobudějovická radnica, Slovenská informačná kancelária Plzeň alebo členské organizácie Slovensko-českého klubu: práve zakladaný Slovensko-český klub v Plzni alebo zavedený na Vysočíne, veľmi aktívny Klub Slovenských dotykov v Českých Budějoviach, rovnako ako v Brne...

Slávnostné otvorenie Projektu Vagón sa uskutočnilo v stredu 26. marca na železničnej stanici Praha-Libeň za účasti pamätníkov, školskej mládeže z gymnázia riadeného Václavom Klausom ml. a oficiálnych predstaviteľov na čele s predsedom Poslaneckej snemovne Parlamentu ČR Miloslavom Vlčkom. Než sa projekt definitívne ukončí 27. júna, absolvuje vlak trasu Plzeň, České Budějovice, Jihlava, Brno, Ostrava, Olomouc, Pardubice, Hradec Králové, Liberec, Ústí nad Labem a symbolicky Terezín. Na každej

stanici sa uskutočňujú tiež slávnostné otvorenia za účasti predstaviteľov krajov, miest, ale aj poslancov a senátorov z daného regiónu, celoštátnych politikov, médií, ale predovšetkým mládeže. V Terezíne sa uskutoční 23. júna pri príležitosti otvorenia aj slávnostné vyhodnotenie celého podujatia – už teraz je jasné, že bude veľa ľuďom a inštitúciám za čo poďakovať a, s pocitom, že sa vykonal kus práce, spokojne potriať rukou. Spokojne do takej miery, do akej je to pri spomienke na čosi také strašidelné

možné. A tiež pri vedomí toho, že hneď na prvých troch zastávkach – v Prahe, Plzni i Českých Budějoviciach zazneli znepokojené slová o nedávnych pochodoch extrémistov. Na rôznych extrémistických portáloch sa projekt bohužiaľ tešil a teší tiež nemalé pozornosti. A tak vyžaduje aj špeciálnu ochranu zo strany Polície ČR, ktorá tiež mimoriadne ochotne spolupracuje. Toto všetko je však najlepším dôkazom, že podobné projekty sú nesmierne potrebné.

Vladimír Skalský

PRESEDA POSLANECKEJ SNEMOVNE ČR MILOSLAV VLČEK (VPRAVO) A VLADIMÍR SKALSKÝ ZA SLOVENSKO-ČESKÝ KLUB

Rómsky gén treba obdivovať

Osobnosť slovenského divadelníctva a filmu, herec, doktor divadelných vied a režisér Jozef Adamovič vlni prijal ponuku na post umeleckého šéfa divadla ROMATHAN v Košiciach. Vybrala som sa podozvedáť čo-to o jeho plánoch a umeleckých zámeroch. Pôvodne som chcela hovoriť o budúcnosti tohto unikátneho rómskeho divadla. Keď som si dohovárala stretnutie, v telefóne sa ozval hlas Mórica Beňovského. V tej chvíli mi bolo jasné, že nehovorím len s umeleckým riaditeľom divadla, ale s človekom, ktorý vo mne vyvolal spomienky na množstvo nezabudnuteľných hereckých postáv a slovenskú klasiku v televíznej a divadelnej tvorbe. Tušila som, že náš rozhovor bude mať širší záber.

V Košiciach ste umeleckým šéfom Romathanu, ako sa vám pracuje s Rómami?

Hrával som vo Viedni v Burgteatré, pravidelne sme chodili z Bratislavy do Viedne, lenže keď bola železná opona, tak to trvalo na hraniciach o niečo dlhšie. Po ceste bol Grinczing a hrávali tam Farkašovci dvadsať rokov. Vždy sme sa tam zastavili, dávali sme si „štvrtku“ vinka. Nikdy v živote by mi nebolo napadlo, že... ježišmária, ja som sa teraz stal umeleckým šéfom Rómskeho divadla a mal by som sa na nich inak dívať...

Už štvrtý rok robím tu, na Strednej umeleckej škole na Exnárovej, a vôbec nevidím žiadny rozdiel, lebo to nie je iba rómska menšina, ale tam sú aj ukrajinské a maďarské deti... Nedajú sa robiť rozdiely. Vyplýva to možno aj z mojej profesie, nikdy v živote som nevedel odpovedať divákovi, ani novinárovi na otázku, ktorú postavu som mal najradšej, prečo som hral záporné a prečo kladné postavy. Lebo to sa nedá. Pochopil som, že každý deň budem robiť každú postavu, každé predstavenie s rovnakým nasadením, láskou. Láska, to je tiež strašne obecné, tá vás vyvyšuje, no keď nie je pokora, tak láska

a entuziazmus padá. Vždy je to v nejakej dvojke, lebo tak je človek stavaný.

Navštívil som Afriku, išiel som do všetkých divadiel, vnímal som odlišnú mentalitu a obdivoval som ju. Bolo to úžasné. Prišiel som do Ameriky s „Valčíkom pre milión“ v roku 1963 alebo 64, vozili ma tam v klieťke ako pápeža, v Havane na karnevale... Vystupoval som v Tropicane, Pina del Rio, na Varaderu, bolo mi to také samozrejme a „Valčík pre milión“ tam bežal o tri týždne dlhšie, ako „Ben Húr“. To som mal dvadsať tri rokov... Bol som už po vysokej škole. Film vyrobili na Barrandove, bol jedným z prvých širokouhlých farebných filmov.

Každého jedného človeka som bral ako jedinečného. A každé zviera - tiež som ho bral, ako že dá sa aj s ním dohovoriť, a nejakým spôsobom si na seba zvykneme. Myslím si, že každý človek musí najskôr niečo chcieť. Keď to nechce, tak potom... Zamrzí ma, keď si ľudia postavila celý život na tom, že musia byť proti niekomu a nedá sa s nimi hovoriť. Vyhybam sa takýmto spoločnostiam. Mal som veľmi mnoho predstáv, ale nedá sa všetko

stihnúť, no ešte by som chcel toho veľa porobiť. Dnes už ale môžem povedať, že život je strašne krátky.

Aké plány sa vám rodia v hlave práve v súvislosti s rómskym divadlom?

Založil som Vysokú školu, nikdy sa mi ani nespávalo, že to urobím. Ťažko odpovedať na otázku, čo by som chcel, aké mám plány. Možno sa mi podarí ešte tu v Romathane urobiť to, čo by som mohol - získať pre Romathan divadlo - budovu a stálu scénu, lebo maďarská menšina ju má, Duchnovič - Ukrajinci tiež a myslím si, že ju omnoho väčšmi potrebuje táto rómska menšina, ako maďarská a ukrajinská z jedného dôvodu, že nemajú svoj štát. Maďarskú menšinu určite podporia Maďari, ak by im niečo chýbalo. Duchnovič dostane z Ukrajiny, ale na druhej strane, divadlo Romathan je úžasná rarita a je to celoeurópske, možno aj celosvetové unikum. My si to na Slovensku a priamo v Košiciach nie vždy uvedomujeme.

Boli sme chvíľu po tom, čo som nastúpil, s pánom riaditeľom Adamom a pánom Čaplovičom, ktorý má vo vláde na starosti menšiny, za pánom Trebulom. Stretnutie bolo z jeho strany veľmi ústretové. Romathan potrebuje mať predovšetkým svoju stálu scénu a pán župan povedal, samozrejme, urobíme všetko, podpredseda vlády Čaplovič povedal áno, treba urobiť všetko... no a to ďalšie ja už ovplyvniť nemôžem. Nastupuje legislatíva, pozemky... Keď sa toto dosiahne, a nie je k tomu ďaleko, je tu ďalší bod - pokiaľ ešte nemáme svoje vlastné divadlo, čo možno bude do roka, maximálne do dvoch. Potom vás pozývame do svojho divadla. Dovtedy, keby nám mesto na jeden deň v týždni poskytlo priestory kina Slovan. Potrebujeme jeden hrací deň v týždni, aby si k nám diváci zvykli chodiť. Napríklad v sobotu večer, aby vedeli, že Romathan hrá práve tam. Toto chcem dosiahnuť. Predstavenie by bolo štyrikrát do mesiaca.

Ste zároveň pedagógom...

Je tu stredná škola, ktorá je na úrovni konzervatória, je pre menšiny a má všetko, čo je na konzervatóriu a plus ešte rómsky jazyk, rómske reálie. Rómsky gén treba len obdivovať, lebo sa nedá okopírovať, ani napodobniť. Budem rád, keď sa mi podarí odkryť v deťoch na škole práve tento ich gén. Moja vízia je, že z tejto školy by mali mať absolventi možnosť pokračovať na vysokej škole. Bude tam herectvo, dramatické umenie, čiže aj tanec, aj hudba. Bol by som rád, keby sa mi to podarilo. Tá možnosť je tu, keď budeme mať stálu scénu a budeme pozývať hostí. Mnohokrát, keď sem prichádzajú návštevníci z Ameriky a zo sveta, chcú si pozrieť predstavenie Romathanu, no nemajú kde. Pôjdem aj na Ministerstvo kultúry, odbor pre menšiny, musíme získať peniaze. Deti z rómskych rodín buď vyštudujú a pôjdu ďalej, alebo sa vrátia do svojich komunít a tam ich pozdvihnú. Najdôležitejšia je spätná väzba, aby rómske deti vyštudovali, otvorili sa im očka a vtedy sa dostanú ďalej. Sú to vzácne, úžasne talentované deti a treba k nim aj tak pristupovať.

Jana Markov

SKRAT U ALFRÉDA VO DVORE

V Divadle Alfréd vo dvore sa už v minulosti diváci mohli stretnúť s kvalitným, skôr takzvané alternatívnym slovenským divadlom. Už aj v minulosti sa to dialo i v spolupráci so Slovensko-

Prehliadka sa uskutočnila po uzávierke Slovenských dotykov, 22.-25. apríla. Hneď dvakrát sa hral „pánsky duševný striptýz nielen pre dámy“ pod názvom Umri, skap a zdochni. Znalcov geopolitických koncepcií mohla asi zneistiť nepoliticko-politická komédia Stredná Európa ťa miluje. Nuž a prečo nechodiť

z celej ČR. Pozvanie na snem prijali aj predsedníčka Úradu pre Slovákov žijúcich v zahraničí Vilma Privarová, predseda Svetového združenia Slovákov žijúcich v zahraničí Vladimír Skalický, podpredsedu vlády SR Dušana Čaploviča zastupoval Ľubomír Šišák, hosťami snemu boli aj predseda Folklórneho združenia ČR Zdeněk Pšenica, generálny konzul SR v Brne Ivan Nejeschleba a riaditeľ Krajanského múzea Matice slovenskej Stanislav Bajanič. Delegáti snemu sa sústredili na otázky vitalizácie slovenskej národnostnej menšiny v ČR s osobitným zameraním na najmladšiu generáciu, ako aj na konkrétne otázky fungovania spolku a jeho spolupráce so subjektmi v Česku, na Slovensku a inde vo svete. Predsedom sa na ďalšie obdobie stal doterajší predseda Peter Lipták.

Slovensko-českým klubom, odštartoval svoju talk-show Milan Markovič. Ako hostí si pozval herečku Annu Šiškovú, ocenenú aj Českým levom a účinkujúcu v celom rade českých filmov a seriálov, a hudobníka, zakladateľa legendárnej skupiny Modus Janka Lehotského. Ešte predtým, než Milan Markovič opäť potvrdil, že jeho živé vystúpenia sú ešte o triedu lepšie, než televízne programy, prehliadku oficiálne otvorili starosta Moravskej Třebovej Josef Ošťádal a podpredseda Slovensko-českého klubu Vladimír Skalický. Návštevníci sa rozšli pred polnocou a festival sa prerušil skutočne iba na čas, vyhradený spánku. V utorok už o desiatej ráno program pokračoval prezentáciou slovenskej literatúry pre študentov všetkých ročníkov miestneho gymnázia. Po minuloročnom veľkom úspechu tejto akcie sa moderovanie ujal znovu prozaik a zástupca riaditeľa Literárneho informačného centra v Bratislave Anton Baláž, svoju tvorbu predstavili aj mladá bratislavská prozaička Martina Solčanská a tajomník Slovenského literárneho klubu v ČR Dušan Malota. Bohatý program pokračoval celý týždeň a Slovenské dotyky prinesú z tohto podujatia podrobnú reportáž vo svojom ďalšom čísle.

(lw)

českým klubom, a to i v rámci Dní slovenskej kultúry v Prahe 7. Tentoraz sa do produkcie výrazne zapojilo nezávislé divadelné štúdio De Facto Mimo a jeho duša Dagmar Brtnická, ktorá stála aj pri zrode Dní slovenskej kultúry v Jihlave a v Divadle Mlejn.

Výsledkom je tentoraz prehliadka repertoáru jedného divadla, a to scény, ktorá sa na Slovensku stala legendou - Divadla SKRAT. To je svojou povahou autorské, pracuje s vlastnými témami a textami, ktoré navyše vznikajú spravidla priamo na skúškach. Kolektívnymi autormi sa tak stávajú všetci herci. Tento spôsob tvorby je zárukou autenticity, spontánnosti a aktuálnosti.

na oslavu štyridsiatich narodenín, ak nechceme byť konfrontovaní so starutím a prílišným množstvom pravdy i lži, to sa zasa dozvedel divák v hre Narodeniny.

(sky)

OBEC SLOVÁKOV SNEMOVALA

Obec Slovákov v Českej republike, jeden z najvýznamnejších slovenských krajanských spolkov v Česku, bilancoval. Na siedmom sneme Obce Slovákov v ČR sa v dňoch 5.- 6. apríla 2008 v obci Nedvědice pod majestátnym hradom Pernštejn zúčastnilo 60 delegátov

SKVELÝ ŠTART V MORAVSKEJ TŘEBOVEJ

Už trinásty ročník Dní slovenskej kultúry v Moravskej Třebovej sa začal v pondelok 21. apríla, deň pred uzávierkou Slovenských dotykov. Najstarší z cyklu dnes už štrnástich festivalov, koordinovaného

(vr)

SETKÁNÍ 2008 STRETNUTIE

V Mestskom divadle Zlín sa od 12. do 17. mája uskutoční už trinásty ročník Medzinárodného divadelného festivalu Setkání-Stretnutie, partnerom ktorého je aj Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov. Festival je v stredoeurópskom kontexte ojedinelým podujatím s jednoznačnou orientáciou na podporu pôvodnej dramatickej a inscenačnej tvorby. Do programu sa dostanú iba divadelné novinky – pôvodné hry, adaptácie či nové preklady, realizované v ostatnom roku v českých a slovenských divadlách, novo aj s hosťami z Poľska a Maďarska.

Záštitu nad akciou prevzala popri ministroch kultúry, hajtmanovi Zlínskeho kraja či primátorke Zlína aj prvá dáma Českej republiky, súčasne však veľmi symbolicky, Slovenka, Lívia Klausová. Patronát nad prehliadkou budú mať tiež slovenská herečka Zdena Studenková a český herec Miloslav Mejlík.

pre domáce Mestské divadlo Zlín. Pozoruhodná bude aj ďalšia konfrontácia: Teatr Rozrywki Chorzów privezie Shirley Valentine, pričom s rovnakou hrou Willyho Russella sa na festivale v minulosti predstavil aj česko-slovenský Café teatr Černá Labuť z Prahy.

Popri predstaveniach v divadle nebudú chýbať ani sprievodné podujatia ako populárne pouličné predstavenia či zaujímavé koncerty. V polovici mája sa teda určite oplatí do Zlína zájsť...

(vs)

„Dramaturgia festivalu Setkání 2008 Stretnutie má záujem konfrontovať dva základné životné pocity, ktoré sa objavujú v súčasných inscenáciách, a to pocit nádeje a beznádeje,“ avizoval umelecký šéf Mestského divadla Zlín, slovenský režisér Dodo Gombár.

Festival otvorí hra Stanislava Štepku Veľké ilúzie, samozrejme v podaní Radošinského naivného divadla. Hneď druhý deň príde ďalší z vrcholov slovenskej účasti - Slovenské národné divadlo sa predstaví s hrou Viktora Huga Kráľ sa zabáva. Spozna riekou Moravy pricestujú aj ďalšie telesá: Divadlo J. G. Tajovského zo Zvolena s hrou Boogie & Blues slovenskej autorky Žijúcej v Rakúsku Zdenky Becker, chýbať však nebudú ani Divadlo Kontra zo Spišskej Novej Vsi, rusínske Divadlo Alexandra Duchnoviča z Prešova či bratislavské Združenie pre nezávislé divadlo Stromy. Nemenej zaujímavé je, že slovenskí tvorcovia sa významne podieľajú aj na niektorých českých inscenáciách – Marianna Grznárová, autorka nesmrteľných príbehov Matka a Kubka, sa podpísala spolu so Zojou Mikotovou pod libreto predstavenia Hašťařica (Divadlo Polárka Brno), Jakub Nvota zasa spracoval Boccacciovo Dekameron

Na doskách SND

V januári tohto roku sa náš herecký veľikán dožil osemdesiatich rokov. Patrí k najvýznamnejším slovenským predstaviteľom povojnovej hereckej generácie. Výrazný predstaviteľ slovenského moderného herectva silou svojej hereckej individuality a nevšednou mierou talentu patrila vyše štyridsať rokov k popredným osobnostiam činohry Slovenského národného divadla.

Narodil sa 13. januára 1928 v Malackách. Už ako dvanásťročný začínal v rozhlase a venoval sa ochot-

nickemu divadlu. V roku 1951 vyštudoval herectvo na Štátnom konzervatóriu v Bratislave. Dráhu profesionálneho herca začínal v Armádnom divadle v Martine, kde pôsobil v rokoch 1952-1953. Do roku 1998 bol potom nepretržite členom Činohry SND v Bratislave.

Disponoval nevšednou mierou talentu, ktorý využil v desiatkach divadelných a filmových rolí. Po prvých úlohách - inscenácie Sládkovičovej „Maríny“ (1948), Jakuba v Laholovom „Atentáte“ (1949) a Fortinbrasa v Shakespearovom „Hamletovi“ (1950), ktoré stvárnil ešte ako študent, upozornil na seba skvele stvárnenými postavami na divadelných doskách v Martine. Tam jeho titulné postavy Geľo Sebechlebský (1952) a Jánošík (1953) napriek hercovej mladosti zožali prenikavý úspech.

Veľký úspech mu prinieslo účinkovanie v Schillerových „Zbojníkoch“, Tylovom „Krvavom súde“ a v Rostandovom „Cyranovi de Bergerac“. Karol Machata bol aj uznávaným predstaviteľom Shakespearovských postáv. Zaslúžil si v inscenáciách „Veselé panie z Windsoru“, „Rómeo a Júlia“, „Hamlet“, „Kráľ Lear“ a nezabudnuteľné boli tiež jeho Čechovovské kreácie i účinkovanie v klasickom svetovom repertoári. Za množstvo svojich výrazných postáv vďačí aj slovenskej dramatičke, predovšetkým autorom Petrovi Karvašovi, Štefanovi Králikovi, Leopoldovi Laholovi, Ivanovi Bukovčanovi, ale aj Jánovi Palárikovi.

Kultivovaný prejav, ktorý si uchoval čaro spontánnosti najmä v komediálnych polohách, patrí k tomu najcennejšiemu, čím obohatil dejiny slovenského herectva. V rozhlasových hrách a pásmach vytvoril širokú škálu dramatických postáv

Kto by nepoznal ten hlboký, mäkký, zamatový hlas, ktorý patrí Karolovi Machatovi. Mnohí z nás ho máme vrytý do pamäti, najmä ako hlas rozprávača rozprávok - v spomienkach na detstvo, keď sme pri rádiu či platni netrpezlivo čakali, kedy sa nám prihovorí. Do divadla sa zas chodilo „na Karola Machatu“, pretože rovnako ako je výborný rozprávač, je aj výborný herec a naozajstný profesionál.

Ked' hral, bol jednoducho kráľ

s jasným zmyslom pre špecifikum rozhlasového herectva.

Filmy, v ktorých stvárnil postavy, patria do zlatého fondu slovenskej kinematografie (Zemianska česť, Drevená dedina, Dáždnik svätého Petra, Prerušená pieseň, Pieseň o sivom holubovi, Polnočná omša, Zločin slečny Bacilpýšky, Hriech Kataríny Padychovej, Skrytý prameň, Červené víno, Soľ nad zlato a mnohé ďalšie).

Pri príležitosti životného jubilea Karola Machatu sprístupnil Divadelný ústav v priestoroch historickej budovy SND výstavu, ktorá nám sprítmňuje jeho divadelnú cestu od začiatkov v SND, cez krátke, ale profilovo významné pôsobenie v Martine, po opätovný návrat na dosky našej prvej scény. Výstava prináša množstvo unikátnych záberov z fondov a zbierok Divadelného ústavu, ktoré pripomínajú Machatove herecké danosti v žánrovo veľmi rozdielnom repertoári - od konverzačných komédií, cez grotesky až po tragédie a psychologické drámy. Prostredníctvom fotografií tak máme možnosť oboznámiť sa s Machatovou pôsobnosťou na javisku SND, kde pôsobil až do roku 1998 - teda takmer plných 47 divadelných sezón.

Karol Machata patrí k strednej hereckej generácii, ktorá výrazne vstúpila do dejín slovenského divadla 20. storočia, položila základy moderného hereckého prejavu a dala mu európsky rozmer. Ako podotkla aj jeho dlhoročná kolegyňa, divadelná režisérka Alena Horvátová: „Nech už hral Karol Machata kdekoľvek - v divadle, vo filme, v televízii či v rozhlase - vždy bol jednoducho kráľ.“ Spomedzi „divadelných dám“ asi najčastejšie po boku Zdeny Gruberovej, Milky Vášá-

ryovej a samozrejme Márie Kráľovičovej. „Hrala som s ním Rómea a Júliu a od tých čias mi závideli všetky ženy,“ zaspomínala Kráľovičová.

O publicitu nestál

„Rozhovor? Nie, prepáčte, ja také veci nerobím.“ Tušila som, že nebudem prvá, ktorú Karol Machata odmietne. Je o ňom totiž známe, že rozhovory jednoducho nedáva a svoje súkromie si prísne stráži. Tejto zásady sa drží už roky. S manželkou, ktorú v rodine volajú Mandika, vychoval dvoch synov, lekára Mariána a kameramana Stacha. Po sedemdesiatke vyhlásil, že sa už nahral dosť a herectvo „zavesil na kliniec“. Dnes si užíva dôchodok vo vilke pod bratislavským Slávinom. Stále je to však energický a silný muž, ktorého nezlomila ani predčasná tragická smrť syna Stacha.

Od šesťdesiatych rokov sa stal Karol Machata objektom rôznych oficiálnych pôct a ocenení. V roku 1967 získal titul zaslúžilý umelec a v roku 1979 titul národný umelec. Za významné zásluhy v oblasti divadelnej, filmovej a rozhlasovej tvorby mu prezident v roku 2003 udelil štátne vyznamenanie Pribinov kríž II., za celoživotné dielo získal Cenu Tatry banky. „Standing ovations“ zožal aj pri nedávnom udeľovaní cien OTO 2007, kde bol uvedený do Siene slávy. Osobne sa však na tomto slávnostnom ceremoniáli nezúčastnil.

Ďalšou poctou by zaiste bol aj dokument, ktorý by mapoval život tohto nezabudnuteľného kráľa divadla. Zatiaľ v príprave nie je, aj keď sa to vylúčiť nedá.

(nk)

V úvodnej kapitole sa zaoberá poľsko-slovenskými vzťahmi pred rokom 1918. Prináša mnoho zaujímavých informácií, ktoré sú inak roztrúsené v rôznej zborníkovej alebo aj monografickej literatúre. Nejde tu len o pripomenutie dávnych obchodných vzťahov, daných existenciou jantárovej cesty, soľnej cesty, splavovaním tovaru na Dunajci, alebo hospodárskymi pohraničnými stykmi, upevňovanými slávnymi trhmi na poľskej i na slovenskej strane. Autorka poukazuje na rozvíjanie kultúrnych vzťahov, ktoré sa prejavovali počtom asi dvoch tisícov študentov zo Slovenska, študujúcich v rokoch 1400-1525 na krakovskej univerzite. Nešlo len o vysokoškolákov, na obidvoch stranách hraníc študovali študenti jedného či druhého národa na radových školách. Výnimkou nebolo ani pôsobenie poľských učiteľov a kňazov na Spiši v stredoveku a v novšej dobe. Do histórie patria i menej slávne udalosti, akými boli výpravy slovenských zbojníkov do Poľska a poľských do Uhorska, o čom svedčia Sanocký register zločincov a Levočská kniha zločincov. Vo verejnosti je známejšie zálohovanie trinástich spišských miest uhorským panovníkom Žigmundom Luxemburským poľskému panovníkovi Vladislavovi II. Jagelonskému, ktorý tak získal 37 tisíc kóp grošov na vojnu s Benátkami. Tak sa na tristo rokov spečatila osud zálohovaných miest, ktoré sa stali súčasťou poľského štátu. Pravdou je, že neskôr sa uhorská strana niekoľkokrát snažila o navrátenie týchto miest, ale poľská strana sa nechcela vzdať hospodársky prosperujúcich mestečiek. Návrat sa podaril až v rokoch 1772-1773. V jednotlivých spišských mestách, ktoré boli navrátené do Uhorska, dodnes vidieť sochy Immaculaty, ako prejav vďačnosti obyvateľov za návrat do Uhorska. Ale táto epizóda uhorsko-poľských dejín sa neskôr stala jedným z argumentov na „prinavrátanie“ Spiša Poľsku v medzivojnovom období.

Zmenu priniesla prvá svetová vojna, vznik nástupníckych štátov po Rakúsko-uhorskej monarchii a versailleský mierový systém. Práve pri mierových dohodách sa objavili rôzne názory na otázku spoločnej hranice medzi Poľskom a Československom. Išlo o tri oblasti – Tešínsko, Oravu a Spiš. Veľkú úlohu tu zohrali hospodárske záujmy. Jedným z nich bol tradičný poľsko-maďarský obchod, snaha o spoločnú poľsko-maďarskú hranicu. Preto napríklad maďarská strana protestovala proti pripojeniu Podkarpatskej Rusi do Československa. Na Tešínsku sa nachádzali bohaté uhoľné revíry a tadiaľ viedla jedna z dopravných tepien, železničná trasa Bohumín–Košice, spájajúca české krajiny so Slovenskom. Rozdielne postoje boli aj v zahraničnej politike oboch krajín, najmä do budúcnosti veľmi zatažilo vzájomné vzťahy československé odmietnutie doručiť vojenský materiál z Francúzska a Maďarska cez svoje územie v čase poľsko-sovietskej vojny v rokoch 1920-21. Na Spiši bola situácia o to komplikovanejšia, že tam žili národnosti – zhungarizovaní Nemci, je paradox, že až Československá strana zastavila ich pomaďarčovanie, a Maďari, ktorí odmietali pripojenie k Československej republike. Vytvárali sa promaďarské národné rady, vznikla aj Hornouhorská národná rada, ktorá mala organizovať akcie nemeckého obyvateľstva v zmysle zachovania Uhorska. Poľská strana tvrdila, že na severnom Spiši žijú Goralí, hovoriaci goralským nárečím a toto nárečie

VOJNA O SPIŠ

v mierovom dvadsaťročí

Tohoročný osmičkový rok je pre nás aj výzvou, aby sme upozornili svojich čitateľov na zaujímavé tituly, ktoré sa objavujú ako na slovenskej, tak na českej strane, ale ktoré sa ťažko dostávajú do bežnej distribúcie a stávajú sa preto nedostupnými, napriek tomu, že prinášajú zaujímavé poznatky, rozširujúce naše znalosti o tej ktorej historickej téme. K takýmto knižkám patrí aj „Vojna o Spiš“ s podtitulom „Spiš v politike Poľska v medzivojnovom období v kontexte česko-slovensko-poľských vzťahov“. Mladá slovenská historička Milica Majeriková vydala v roku 2007 v Krakove svoju dizertačnú prácu na túto tému v náklade Spolku Slovákov v Poľsku.

je poľské, teda títo Goralí sú Poliáci. Poľské vojsko v novembri 1918 dokonca vstúpilo na severný Spiš a obsadilo niektoré mestá ako Podolinec, Kežmarok, Starú Ľubovňu. Dokonca v januári 1919 došlo k sedemdnovej vojne medzi Poľskom a Československom, až sa situáciu musela zaoberať Najvyššia rada v Paríži. Nakoniec padlo rozhodnutie o konaní plebiscitu. Na ten sa pripravovali obidve strany a neštítali sa žiadnych prostriedkov. Z poľskej strany nastali aj zastrašovacie akcie, ktoré priniesli straty na životoch. Na vývoj situácie však mala vplyv medzinárodná situácia. Podpisom trianonskej zmluvy Slovensko bolo definitívne začlenené do Československa. Pod tlakom dohodových veľmocí došlo k dohode o arbitráži, na základe ktorých sa československé predstavy na Tešínsku viac-menej naplnili, slovenská časť republiky stratila 25 obcí s približne 25 000 obyvateľmi. Do Poľska sa dostalo 4,6% územia niekdajšej Spišskej župy s 8 263 obyvateľmi, žijúcimi v trinástich obciach. Autorka podrobne popisuje situáciu, ktorá nastala v období delimitácie hraníc, na jednej strane poukazuje na popoľšťovanie, ďalej odchod časti Slovákov na Slovensko, poľskú agitáciu za získanie ďalšieho slovenského územia, ale jediným skutočným výsledkom bolo uzatvorenie niekoľkých dohôd, z ktorých najvýznamnejšia umožňovala obyvateľom, obývajúcim 15-kilometrový úsek po obidvoch stranách hraníc, slobodne prekračovať hranicu za účelom zárobku. Protokoly sa týkali aj ochrany prírody a turistom na základe tatranských legitímácií umožňovali návštevu celých Tatier.

Aj keby sa zdalo, že dohodami z roku 1925 sa situácia vyjasní, poľská strana začala snahu o Slovensko prenášať z oficiálnej politiky do roviny neoficiálnej, na pôdu akademickú, publicistickú či kultúrnu. Celé obdobie prvej republiky sa neustále snažila buditeľskými a zblížovacími akciami získať Slovensko v prospech myšlienky pripojenia k Poľsku. Na toto slúžili i štipendia pre študentov do Orlovej a Nového Targu, podpora turistov, návštevy poľských skautov – harcerov na Slovensko. Ich úlohou napríklad malo byť nadviazanie kontaktov s mládežou a vypracovanie zoznamov osôb, ktoré mali predpoklady zastávať funkcie budúcich organizátorov popoľštenia Spiša. Napriek značnej námahe tieto snahy nemali úspech. Ani československá vláda nebola k tejto otázke ľahostajná a napríklad začiatkom tridsiatych rokov založila v Kežmarku gymnázium, ktoré sa stalo spádovou oblasťou pre žiakov domáceho Spiša. Začiatkom tridsiatych rokov, nástupom Jozefa Becka do funkcie poľského ministra zahraničných vecí, sa začala meniť oficiálna poľská politika voči Československu. Poľsko začalo usilovať o vytvorenie „Tretej Európy – Medzimiria“, ktorej pod-

statou bolo vytvorenie vlastnej mocenskej sféry zo štátov severnej, strednej a juhovýchodnej Európy, teda od Baltu po Balkán. Počítalo sa najmä s Maďarskom, Rumunskom, Juhoslaviou a Talianskom. S Československom sa tam nemalo počítať, bolo považované za hlavného rivala – predĺženú ruku sovietskeho bolševizmu a propagátora Malej dohody. Poľsko počítalo v budúcnosti so spoločnou hranicou s Maďarskom a k tomu malo napomôcť aj polonofilské krídlo v Hlinkovej ľudovej strane, ktoré bolo reprezentované Karolom Sidorom a Pavlom Čarnogurským. V tridsiatych rokoch sa rozšírila aj slovensko-poľská spolupráca na kultúrnom – umeleckom poli. Skutočný vzťah Poľska k Slovensku sa ukázal počas jesennej krízy 1938. V čase ohrozenia republiky, HSLS a s ňou ostané politické strany na Slovensku demonštrovali podporu jednoty republiky. Poľsko pod hrozbou vojny žiadalo stiahnutie československého vojska a polície z Tešínska a evakuáciu určeného územia do 24 hodín. Na Slovensku bolo z územia Spiša odstúpených Poľsku približne 125 km s 980 obyvateľmi. Po vytvorení Slovenského štátu boli nadviazané diplomatické styky a vo Varšave otvorené slovenské vyslanectvo. Keď 1. septembra 1939 vypukla druhá svetová vojna, v ten istý deň slovenská armáda spolu s nemeckým wehrmachtom prekročila slovensko-poľské štátne hranice, ale do bojov však viac-menej nezasiahla, pretože bola nasadená až v druhom slede za nemeckými jednotkami. Do 3. septembra boli postupne obsadené všetky územia, ktoré boli Poľskom zabrané v rokoch 1920, 1924, 1938. Na základe nemecko-slovenských dohôd bolo zabrané územie navrátené Slovensku. Situácia sa k pôvodnému stavu vrátila až po druhej svetovej vojne.

Milica Majeriková napísala zaujímavú prácu, ktorá z historického aspektu osvetlila slovensko-poľské vzťahy v medzivojnovom období. Podarilo sa jej zhromaždiť veľké množstvo archívneho materiálu, ktorý obohatila zvládnutím knižnej a časopiseckej produkcie, doplnenej o spomienkovú literatúru k danej téme. Dnes sú slovensko-poľské vzťahy na veľmi dobrej úrovni, obidve krajiny sa spoločne nachádzajú v Európskej únii a téma vzájomných hraníc je určená už len pre historikov. Majerikovej práca, ktorá objasňuje túto kapitolu slovensko-poľských vzťahov, je v tomto smere významným príspevkom.

Vojtech Čelko

Kam sa prepadá spoločenské myslenie?

Nová rubrika Egonu T. Lánskeho, publicistu, bývalého podpredsedu vlády, senátora a veľvyslanca, o nás a o svete.

Zamyslenie sa nad niekoľkými otázkami, ktoré mi už dlho vrtajú v hlave. Výber je náhodný a, rovnako ako dedinská spoločnosť, vyhýba sa ideologickým komplikáciám. Ale ani z horizontu globálnej dediny nemusí skutočný svet vyzerat' zakrivene. Pokiaľ sa o to nesnažia samotní dedinčania. Alebo – pokiaľ – sa pokrivené perspektíve aspoň vedome nebránia. Lenže to prostredie... Niekedy mám čo robiť, aby som sa ubránil. Uvážte sami:

Od začiatku, keď súčasná vláda začala intenzívne presadzovať akúsi myšlienku bojového spojenectva s USA (ale v podstate s akýmkoľvek iným „najprivilegovanejším“ spojencom) prostredníctvom systému rakety v Poľsku, superradar v Česku – všetko na obranu pred Kóreou a Iránom, zastríhal som úsami. Zastríhali tiež susedia v ruskej hyperdedine a budú strihať ďalej – je jedno, či právom, alebo neprávom. A prirodzene českí spoluobčania. Takže dnes máme

v Česku množstvo expertov pre a hlavne proti. Tých pri moci je výrazne menej, ale majú vplyv a peniaze. Majú však tiež zodpovednosť. Ich argumentácia je nepresvedčivá – v „starých členských krajinách Európskej únie (EÚ) a Atlantického aliancie (NATO) sa tým občania ani politici netaja, doma nariekajú tí najrešpektovanejší, že keď Američania prvýkrát od nás chcú „malíčkosť“, robíme „drahoty“... Ďalšie netreba citovať. Nie som expert na bezpečnostnú

politiku, ale niečo o nej viem. Preto ani nie som pre rozhodujúce referendum o radare. Ale poradné, keď si to prajú občania – prečo nie? Nehovorím to prvýkrát, ale pripomínam: V období vrcholiacej studenej vojny sa nórski občania postavili proti prítomnosti jadrových zbraní a cudzích vojsk v krajine v čase mieru. Američania, ktorí mali vtedy v NATO oveľa väčšie slovo ako dnes, to strávili. Museli pracne a nákladne prerobiť strategické plány, ale Nórovia zostali spojencami a priateľmi.

Takmer každý mladý človek školského veku sa niekedy túži stať hrdinom. Tiež som kedysi túžil, tiež som od prvého stretnutia s ním nenávidel bolševizmus, chcel som sa podieľať na jeho zničení. Ale, i keď len inštinktívne, tušil som hranice svojich možností. Dnes máme akýsi „Štátny úrad pre nastoľovanie najmodernejších dejín“, ktorého politicky menovaný „riaditeľ“ (alebo klamár?) práve objavil čerstvý dôkaz o odboji skupiny trochu nedospelých „bojovníkov“ proti bolševickej totalite. Dovtedy sa vedelo len to, že zapálili nejaké stohy, dopustili sa lúpeže a vrážd a prebili sa do exilu. Za to dostali čerstvo vyrobenú medailu predsedu vlády – i v mene občanov krajiny, ktorej vláda vládne. Riaditeľ nového úradu, historik, teraz objavil dôkaz mladického odboja: Zápis z výsluchu bolševickou tajnou políciou, v ktorom nečlen skupiny „odbojár“ vypovedá, že chlapci chceli zavraždiť vtedajšieho prezidenta. Zpravodajcovia o tom referujú, nikto nekladie otázku či aj pravdivé tvrdenie o tom, že niekto niečo chcel, ale neurobil, môže byť dôkazom odboja...

O Kosove som v poslednom čase napísal dosť, premyslím si ďalšie písanie, keď budem mať v rukách dosť nových, spoľahlivých argumentov. Nemôžem ale nepoukázať na podivuhodnú skutočnosť, že najrešpektovanejšia svetová organizácia a inštitúcia – OSN, EU, NATO, OBSE – a celý rad zvrchovaných vlád štátov, ktoré sa pričínili o ich založenie a vytvárali poriadok, ktorým sa inštitúcie riadia, rozhodli proti platnému právu, ktorého formuláciu a vznik výrazne ovplyvnili bez toho, aby si pripustili nejaké otázky (napríklad doma, v posteli). Kde nie sú otázky, nemôžu byť ani odpovede. My, občania slobodných, svojprávnych krajín, to trpíme.

Nie je to všetko na viac než len na zamyslenie? Nepadáme do čiernej diery?

Martina Mitterpachová

fejton

Začiatok je vždy ťažký. A tak to bolo i s mojím rozhodnutím začať zušľachťovať a zvelebovať svoje, zhyralým životom zhutované, telo. Jedného krásneho slnečného letného vlahého rána som sa zobudila s nutkavým pocitom niečo vykonať. Toho rána som skúsila veľa mnohorakých spôsobov ako uspokojiť svoje naliehavé nutkanie. A nič. A potom z ničoho nič mi to docvaklo – veď nevládzem. Nemám žiadnu energiu. Keďže i výstup do autobusu mi spôsoboval nemalé fyzické problémy (z hrdla sa mi dral povážlivo sípavý zvuk a pred očami mi poskakovali olympijské kruhy, s ktorými cvičili hula hop malí gundžatí zajkovia), rozhodla som sa cvičiť.

Predsavzala som si začať spinningom, aj to iba preto, lebo som nevedela, čo si mám pod týmto tajomným pojmom predstaviť. Nedá sa povedať, kde som nechala poslednú štipku zdravého rozumu,

na zem, kde som sa hodnú chvíľu tvárila ako ozajstný profil preťahujúci si novonadobudnuté svaly. Druhý deň ma skosila angína a o tom, ako som nedokázala vďaka silnému trasu a prenikavej bolesti pohybovať dolnými končatinami, radšej pomlčím.

Po nadobudnutí pôvodných „sil“ som opäť zamierila za pohybom. Tentokrát do telocvične medzi vlnené paničky navlečené do obtiahnutých trikotov. Ani tri sexi trikoty by mi nepomohli pôsobiť dôveryhodne. So slaboduchým úsmevom som sa snažila zachytiť aspoň jeden pohyb, vďaka ktorému by som vyzerala, že cvičím. Ohýbné a rytmicky zdatné cvičienky sa zmietať v rytme nacvičenej choreografie, ale len dovtedy, kým som sa nepridala ja v úbore kreatívnej dojičky z maštale. Moje nekoordinované pohyby, vďaka ktorým sa moje už i tak dlhé ruky zdali ešte dlhšími, nenechali chladnú ani inštruktorku. Počula som ju rehoť sa ešte dlho po skončení hodiny.

Fiaskom sa skončila i hodina jogy, pilatesu

a obzvlášť veľkým sklamaním som bola pre inštruktorku taeba, ktorá do mňa vkladala veľké nádeje, čoby stáleho a dobre platiaceho klienta, ale po úvodných výkopcach a úderoch, pochopila, že moja chabá telesná schránka, nie je usposobená na prudké pohyby.

Kalanetika sa zdala byť nenáročnou formou zábravky, pri ktorej sa formuje telo i duch. Avšak pravdou je, že toto cvičenie sa náročnosťou vyrovná vojenskému drilu. Prijala som výzvu a rozhodla som sa vydržať sadistické požiadavky mladej cvičiteľky, ktorej jediným snom je vytvoriť rotu dokonalých osobností v dokonalých obaloch. Pokúša sa liečiť nielen naše mľandravé tela, ale pozdvihnúť i naše životom zgnívané mysle. Po roku intenzívnych príprav sa konečne po každej hodine necitím ako ochrnutá, ale hravo dokážem prepletať nôžkami ako mladica. Nedesí ma už ani fakt, že mi Mc Donald nepostavili priamo pred domom, veď vytrénované telo dokáže divy.

Chcem byť fit!

keď som vlezla do miestnosti plnej „namakaných“ šialencov, ktorí šliapali na svojich monštrózných bicykloch do fiktívnych kopcov a popritom so šťastným úsmevom a im prirodzenou ľahkosťou funeli na všetky strany. Nepripravená na tento nevšedný zážitok som ležérne nasadla na svoj stroj (oproti ostatným nadšencom vyzerajúcim ako klony Lanca Armstronga, som vo svojich vyťahovaných teplákoch vzbudila značnú pozornosť) a začala cvične šliapať. Prekvapenie nebralo konca, keď ma zo sedla zmiatla tlaková vlna valiaca sa z reproduktora visiaceho za mnou na stene. V závese tlakovej vlny priplachtila veselá a svieža inštruktorka, ktorá sťa našponovaná guma ešte z rozbehu vyskočila na svoj bicykel a začala pokrikovalť veselé povely. Po minútke mi začalo byť horúco, po piatich minútach sa mi potili už aj oči, o minútu neskôr sa mi chcelo zvracať a v závere desiatej minúty som hanba-nehánba zavřila svoj tretí kopec ladným zoskokom na zem. Môžem len ďakovať davovej psychóze a ohlušujúcej hudbe, že cyklisti, zaujatí svojim odrazom v obrovskom zrkadle, si nevšimli, že moje trasúce sa nohy odmietli poslušnosť a ja som sa ako podťatá sklátala

Egon T. Lánský

Medveď hnedý rovnako ako ďalšie šelmy – rys ostrovid, vlk dravý, sú na rozdiel od mnohých európskych krajín stálou súčasťou slovenskej fauny. Aj keď sa tu striedali obdobia prenasledovania a ochranných aktivít na ich záchranu, ľudia akceptujú prítomnosť týchto šeliem najmä v lesoch severného a východného Slovenska.

V období okolo druhej svetovej vojny a po nej (50. roky 20. storočia) bol stav medveďov na Slovensku na kriticky nízkej úrovni, bolo ich len okolo päťdesiat. Vďaka aktívnej ochrane počas nasledujúcich rokov sa podarilo predísť najhoršiemu a medveď sa opäť vrátil do svojich prirodzených biotopov v rámci veľkých lesných komplexov. Koľko ich je dnes, sa dá len odhadnúť. Názory poľovníkov a ochrancov sa dosť líšia, každopádne to bude niekoľko stovák jedincov (400 – 800).

Z času na čas sa v médiách objavujú správy o prípadoch napadnutia človeka či návštevách medveďov v dedinách, chatových osadách a podobne. Takéto prípady sú oveľa častejšie než ukazujú strohé a často nafúknuté správy alebo reportáže. Miestni obyvatelia akceptujú sporadické „túlačky“ medveďov okolo záhrad a polí v blízkosti lesov, najmä v období dozrievania ovocia, kukurice, obilja, ktoré lákajú medvede, pripravujúce sa na zimu a zimný spánok, rovnako ako vzácnu stretnutia počas zberu húb alebo turistiky. Medveď je ako ostatné voľne žijúce zvieratá veľmi plachý. Zmysly má vyvinuté citlivejšie než človek, a preto v drvivej väčšine potenciálnych stretnutí utečie skôr, než si ho všimneme. Nebezpečné sú stretnutia, keď sa človek dostane do kritickej vzdialenosti k zvieratú, ktorá je u každého jedinca individuálna (niekoľko metrov, prípadne desiatka metrov) a závisí tiež od ďalších okolností, keď medveď nevidí možnosť úniku, alebo si bráni to jemu najcennejšie – je to medvedica s mladými, ktoré ešte nie sú veľmi rýchle alebo konfigurácia terénu, neumožňujúca útek medveďa, či blízkosť brlohu, vyrušenie počas kŕmenia sa a tak ďalej.

Niekoľko konkrétnych prípadov na ilustráciu. V lesoch Lúčanskej Malej Fatry v období hľadania jeleních zrhodov (parohy) mladý muž z podhorskej dediny v Turci našiel dieru vo svahu. Zvířazila zvedavosť a nakukol dnu. Bol to však obsadený medveď

Medvede na Slovensku

brloh, v tomto prípade medvedicou. Tá na mladého muža zaútočila a spôsobila mu vážne zranenia v oblasti tváre a hlavy. Muž útok prežil vďaka pomoci lesných robotníkov a niekoľkým operáciám. Na území Národného parku Veľká Fatra počas minuloročného leta nerešpektoval turista pohyb len po vyznačených turistických chodníkoch a zbieral huby v jeho odľahlých častiach. Ocitol sa medzi vodiacou medvedicou a jej dvoma mláďatami, takže útok sa nestihol vyhnúť. Vďaka duchaprítomnosti, pričom sa skrútil do „klbka“ a rukami si chránil šiju, utrpel len ľahšie škrabance a odreniny. Keď medvedica usúdila, že im nehrozí ďalšie nebezpečenstvo, odišla.

Existujú však i prípady, keď medvede strácajú prirodzenú plachosť a blízkosť človeka alebo jeho obydli vyhľadávajú. Čoraz častejšie zaznamenávame prípady „kontajnerových“, alebo synantropných medveďov, keď schádzajú do dedín, okrajových častí miest a chatových osád. Prevracajú tu odpadkové nádoby a hľadajú zvyšky jedál a rôzne dobroty. Prečo? Najľahšie sa dá povedať, lebo sú premnožené. Pravda je však trochu iná. Rôzne odpadky a zvyšky jedál sa spolu s turistami dostávajú čoraz častejšie a hlbšie do lesov. Pre mnohých nie je problém vyniesť plnú konzervu či fľašu hore, no prázdna už v rucksaku zavádza a jednoducho ju nechajú pri chodníku, alebo zahodia medzi stromy. Medveď má dobrý čuch a zvyšky odpadkoch ľahko nájde. Rovnako smetné nádoby v okolí chat obsahujú zvyšky všetkého, čo sa v chate nejde a ak nie sú zabezpečené proti preniknutiu medveďa (napríklad uzatvárateľné veľkokapacitné kontajnery, prípadne skladovanie menších nádob v pivnici, alebo objekte na kľúč), sú hotovou pozvánkou k prestretému stolu. Medvedom poskytujú pestrý a ľahko dostupný zdroj potravy, na ktorý si postupne zvykajú. Ak k tomu prirátate nájazdy turistov, či ziskuchtivých podnikavcov, ktorí odnášajú z lesa a horských lúk desiatky kilogramov čučoriedok, húb a iných lesných plodov,

ktoré možno vidieť predávať často popri cestách, nemožno sa putovaniu medveďov k náhradným zdrojom potravy čudovať.

V posledných rokoch viac než v minulých dochádza k medvedím návštevám v intravilánoch dedín a okrajoch miest. Len v bezprostrednom okolí Veľkej Fatry pravidelne navštevovali alebo navštevujú obce, prípadne chovy oviec v Harmanci, Dolnom Harmanci, Polkovej, Starých Horách, Tureckej, Podsuchej, Vlkolínci, navštevujú tiež okrajové časti a najmä záhradkárске osady Ružomberka, okraj Vrútok. Ak sa návštevy opakujú často a je zjavné, že medveď stratil prirodzenú plachosť pred človekom a nejde len o náhodnú návštevu. Na základe žiadosti príslušného poľovného združenia a stanoviska miestne príslušnej správy chráneného územia, môže Ministerstvo životného prostredia SR rozhodnutím udeliť výnimku na ochranný odstrel. Vlni len na území príslúchajúcom Správe NP Veľká Fatra udelili štyri výnimky na ochranný odstrel medveďov. Rovnaká situácia je aj v okolitých územiach s prirodzeným výskytom medveďa.

Každoročne sa rozdeľuje regulačný odstrel medveďa na jednotlivé poľovné združenia. V rámci Slovenska je to ročne okolo 60-70 odstrelov, prednostne v združeniach, na území ktorých vznikajú škody, prípadne kde je úživnejší biotop a hustejšia populácia medveďov. Na porovnanie, v predminulom roku, pri extrémne bohatej úrode bukvič, nebola o potravu núdza. Zaznamenané boli iba minimálne škody a z približne 65 povolení na odstrel medveďa v rámci regulačného odstrelu, bolo zrealizovaných iba 11 (!). Medvede boli hlboko v lesoch a človeku i jeho blízkosti sa vyhýbali.

V predminulom roku Ministerstvo životného prostredia prostredníctvom Štátnej ochrany prírody SR a Ministerstvo pôdohospodárstva SR cez Obvodné lesné úrady pripravovali veľkoplošné sčítanie veľkých šeliem (rys, vlk, medveď) na vybraných územiach – Malá Fatra, Veľká Fatra, Nízke Tatry, Poľana. Sčítanie sa

malo realizovať na jeseň, po napadnutí prvého snehu prechádzaním určených trás a odčítaním stôp v snehu. Na sčítaní sa malo zúčastniť spolu 2 500 ľudí v kombinovaných dvojiciach – poľovník + ochranár, kvôli akceptovaniu výsledkov obidvoma skupinami a rezortmi. Výsledky mali poskytnúť reálny pohľad na početnosť šeliem v centre ich výskytu na Slovensku. Bohužiaľ, sneh napadol až 13. decembra, keď väčšina medveďov už zaliezla do svojich zimovísk a výsledky by neboli objektívne. Obdobná situácia nastala aj vlni. Celá akcia sa teda musí ešte zopakovať...

Mária Boďová

(Autorka je zooložička
Národného parku Veľká Fatra)

Žena so zamatovým hlasom

Aj keď to znie neuveriteľne, je to pravda. Už sa aj Irenka Novotná zaradila medzi sedemdesiatnikov. Zdôrazňujem to preto, lebo stelesňuje v sebe šarm, vitalitu, záujem o všetko nové, navyše spojené s vlastnosťami, ktoré sa dnes veľmi nenosia, z ktorých si najviac cením žičovosť a úprimnú radosť z úspechu iných. To je vec hodná nasledovania a príkladu. Záleží skutočne na každom, aký si zvolí prístup k životu, a potom v jeseni života žne, čo zasial roky predtým.

Irenka stelesňuje pre mňa všetko to pozitívne česko-slovenské, čo môže v človeku byť. Priniesla jej to tá povestná trinásť sudička, alebo to bolo zakódované rodinným prostredím? Mamička bola Pražanka, sekretárka Jindřicha Waldesa, českého priemyselníka, významného propagátora rotariánskeho hnutia v medzivojnovom Československu a majiteľa rozsiahlej zbierky obrazov a umeleckých predmetov. Otecko pochádzal z Prešova a v Prahe bol zástupcom farmaceutickej firmy Remed. Stretli sa na nejakom spoločenskom večierku a padli si do oka. Napriek odporu obidvoch rodín si vytrcovali svadbu a žili v Prahe. Po niekoľkých rokoch sa manželom Bruckovcom narodila dcéra Irenka. Prišla na svet v politicky pre krajinu nie najšťastnejšom čase. Nemala ešte ani rok, keď v duchu hesla, ktoré sa v rodine aj neskôr pripomínalo –

podobné. Patrila do prvého ročníka, ktorý už nezažil gymnázium, ale reformované školstvo podľa sovietskeho vzoru. Bola kvintánkou, keď poslední oktaváni maturovali a jej v rokoch 1953-1956 ostala jedenásťročnica.

Peripetie patria k životu. Pretože chcela čo najskôr stáť na vlastných nohách, po maturite sa rozhodla pre pedagogickú nadstavbu v neďalekej Trnave. Po absolvovaní začala učiť, bavilo ju to, deti ju mali radi. Vystriedala, ako to bolo zvykom, niekoľko učiteľských miest. Mladé, slobodné dievča bolo posielané na rôzne školy a v priebehu ôsmich rokov učila v Piešťanoch, Novej Lehote, vo Svinnej, Partizánskom a napokon v Prahe. Popritom si v rokoch 1959-1962 diaľkovo rozšírila aprobáciu. Študovala na pedagogickom inštitúte slovenčinu, dejepis a hudobnú výchovu. K posled-

rokov na rozhlasovej stanici Hviezda. Jej hlas bol taký charakteristický, že ten, kto ju raz počul, si ho zapamätal a ani by nepotreboval počuť, že správy prečítala Irena Novotná. Kultivovanosť a zodpovednosť k práci jej priniesli ďalšie ponuky. Aj keď bola hlavne rozhlasovou pracovníčkou, svoj hlas prepožičala aj televízii a krátkemu filmu. Je pozoruhodné, ako sa u nej prejavoval bilingvizmus. Dokázala prechádzať z jedného jazyka do druhého bez toho, aby bolo cítiť na jej češtine slovenský akcent.

V roku 1969, keď bol v Prahe založený Miestny odbor Matice slovenskej, sa stala jeho členkou. Vďaka jej kontaktom v mediálnej sfére začala pracovať v propagačnej sekcii. V priebehu rokov sa stala členkou Rady Klubu slovenskej kultúry, neskôr, po tragickej smrti Nade Puckovej, na dve

„Česi peši do Prahy a Slováci domov!“, sa vrátili do otcovho rodiska. Mamička tam bola celé obdobie vedená ako cudzinka. Obaja rodičia zomreli krátko po sebe pred koncom a tesne po druhej svetovej vojne. Na ich želanie odišla Irenka k tete a strýkovi do Piešťan po tom, čo odmietla odísť k druhému strýkovi a tete do Chicaga. V Piešťanoch zostala aj vtedy, keď pre príbuzných začali po februári 1948 ťažké roky. Ale nech to bolo ako bolo, mladosť si to nepripúšťala a pre väčšinu ľudí, ktorí pochádzali z takého rodinného prostredia ako Irena, to bolo

nému odboru ju inšpiroval jej neskorší manžel Ivo, s ktorým sa zoznámila v Piešťanoch. Aj keď povoláním technik, mal blízky vzťah k hudbe a ten mu ostal do dnešných dní. Irenka, čo je jej vlastné, o tom chcela vedieť čo najviac. Známosť s Ivom ju doviedla napokon tam, odkiaľ kedysi odišla, vrátili sa spoločne už ako manželia do Prahy.

V roku 1965 Československý rozhlas v Prahe hľadal slovenskú hlásateľku a Irenka vyhrala súbeh. Začala vysielat' slovenské texty na rozhlasovej stanici Československo, neskôr takmer dvadsať

desaťročia členkou predsedníctva Klubu slovenskej kultúry, dlhé roky bola jeho podpredsedníčkou. Spomínam si na pravidelné pondelňajšie schôdzky predsedníctva, kde sa preberali všetky aktuálne problémy Klubu a Domu slovenskej kultúry. Irena mala vypestovaný zmysel pre konsenzus a často vyvinula veľkú námahu, aby urovnala názory a všetko išlo zlatou strednou cestou. S odstupom času si kladím otázku, či v niektorých momentoch nemala predsa len výraznejšie uplatniť svoje životné skúsenosti a nebrať do úvahy rôzne kla-

pancie ľudí, ktorí si to ani nezaslúžili. Nakoniec si hovorím, že mala povahou daný takt a ohľaduplnosť, schopnosť nájsť to pozitívne v ľuďoch, čo ju potom priviedlo k mnohým kompromisom. Moderovala všetky významné akcie Klubu i Domu slovenskej kultúry, či už to boli Slovenské plesy v Obecnom dome, alebo Plavby po Vltave, spojené s táborákom pri príležitosti výročia Slovenského národného povstania. Ja sám jej vďačím za mnohé rady, ale aj slová podpory, ktoré mi pomohli vo chvíľach pochybností a neúspechov. V rokoch 1990-1992 učila javiskovú reč na DAMU, takže svoje pedagogické schopnosti opätovne využila.

Za vari jej najvýznamnejší počín, pri zrode ktorého pred viac ako pätnástimi rokmi stála, a ktorý ovplyvnila svojimi skúsenosťami rozhlasovej pracovníčky, hlásateľky a redaktorky a ešte aj dnes sa externe na ňom podieľa, považujem založenie slovenského vysielania Českého rozhlasu na Rádiožurnále. Keď v roku 1993 došlo k vytvoreniu dvoch republík a v Českej republike ostalo niekoľko stotisíc Slovákov, bolo pre nich treba vytvoriť rozhlasové vysielanie, ktoré v novej situácii muselo byť iné, než ponúkala doterajšia prax alebo vysielanie slovenských rozhlasových staníc, dodnes ťažko v tunajšom éteri zachytiteľných. Irena dokázala okolo seba vytvoriť okruh spolupracovníkov a vyváženým spôsobom, takým blízkym jej povahe, dať základ vysielaniu, ktoré si našlo obľubu nielen medzi

poslucháčmi v Českej republike, ale aj na Slovensku.

Irena má neobyčajne vyvinutý zmysel pre priateľské vzťahy. Dokázala okolo seba zhromaždiť ľudí, pre ktorých vymyslela aj spôsob realizovania vo forme inteligentnej zábavy. Je prirodzeným vodcovským typom, ktorý dokázal vytvoriť spoločenstvo okolo chalupy manželov Novotných na Písecku. K tomu patria každoročné koncerty vážnej hudby, na ktorých popri profesorky Sone Kresáčkovej vystupovali speváci ako Simona Houda-Šaturová,

Lívia Ághová, Jarmila Chaloupková, Edvard Klézl a Peter Poldauf. Spoločne so svojim manželom Ivom a synom Danom inšpirovala iných a výsledkom sú pravidelné „Akadémie zlatého veku“, na ktorých sa v priebehu školského roka zúčastňuje okruh ľudí z Písecka a Prahy. Prednášajú a diskutujú sa aktuálne témy z najrôznejších oblastí života.

Neostáva mi nič iné, len do ďalších rokov zaželať zdravie a neutíchajúci elán.

Vojtech Čelko

Za Vierou Žilinčanovou

Na konci marca sme sa dozvedeli smutnú správu, že po dlhej a ťažkej chorobe nás navždy opustila jedna z popredných predstaviteľiek súčasného slovenského výtvarného umenia, maliarka Viera Žilinčanová. Navždy stíchol jej ateliér, kde zostali obrazy, ktoré „držala“ pre veľké výstavy. Navždy opustila miesto, ktoré, spolu s jej už zosnulým manželom, maliarom, Michalom Jakabčicom, bolo jej radosťou, naplnením a neustálou inšpiráciou – dom na Gorazdovej ulici v Bratislave s nádherným výhľadom do Horského parku, do rozkvitnutých záhrad, ktoré pre nás zvečnila a zostanú zčasti aj naším bohatstvom.

Všetci sme poznali jej obrazy, charakterizované originálnym maliarskym prejavom, ktorý priťahoval stovky záujemcov doma i v zahraničí. Jej obrazy sú takmer po celom svete a vypovedajú o Slovensku, jeho prírode i ľuďoch. Taliansko, Švajčiarsko, Francúzsko, Japonsko, USA,...

V. Žilinčanová sa vo svojej tvorbe prikláňa k jemnej básnickej línii umeleckej imaginácie, ktorá vyvierala z typu tzv. magicko-realistickej, lyricko-poetickej maľby 20. storočia. Ako jedna z kľúčových postáv imaginatívneho umenia na Slovensku rozvíjala vo svojich obrazoch tradíciu slovenského poetizmu a nadrealizmu, spolu s takými umelcami ako Michal Jakabčic, Albín Brunovský, Agneša Sigetová, Vladimír Gažovič a ďalší. Pričom nemožno obísť Žilinčanovej neúnavné tvorivé hľadanie – objavovanie stále nových podôb vlastnej výpovede. Sú to obra-

zy, na ktorých defilujú anonymné dievčenské postavy a ženské torzá, pripomínajúce pozostatky opustených antických sôch v ireálnom priestore, krajiny s nízkym a vysokým horizontom, postavy s tmavými, hrozivo predĺženými tieňmi, zvláštne útvary prírodných rozvalín, ale aj jarne a jesenné stromy a les, nočné intímne pohľady na stmievajúce sa mestské parky s mramorovými sochami, jednoduché zátišia a fantastické kompozície s mýtickými bytostami. K tomu treba pripočítať neodmysliteľné kompozície s hudobnými námetmi, považované za ojedinelé v celom našom modernom výtvarnom umení.

Je takmer symbolické, že všetky Vierkine obrazy – vďaka svojej meditatívnej nálade – vyvolávajú v nás pocity tajomna, nostalgie, nečakaných súvislostí, ale aj večnosti. A práve

večnosť jej obrazov dovoľuje Vierke Žilinčanovej, práve tak ako aj všetkým umelcom, ktorí už nie sú medzi nami, zostať medzi nami a pripomenúť, že človek, rovnako ako príroda v ich vnútornom živote sú plní prekvapení, napätia, romantickej i pochmúrnej atmosféry, ale vždy ide o zázrak. Zázrak pretrvania človeka v jeho

činnosti, tvorbe, v jeho umení. A my môžeme tam hore Vierke Žilinčanovej odkázať prosté – ďakujeme.

Jiřina Divácká

Brnianska kultúra do sveta

Zatiaľ čo sa u nás i v cudzine dostali niektoré kultúrne centrá do krízových časov a mnohé nákladné festivaly zúfalo bojujú o súlad so súčasným umeleckým rozvojom a generačnými problémami, Brno zostáva verným strážcom svojich dávnych kultúrnych tradícií a pokúša sa hľadať úspešnejšie platformy na riešenie niektorých sporných otázok. Naznačujú to aspoň niektoré udalosti posledných týždňov.

Ako činorodú iniciatívu možno označiť trialóg vedúcich dramatických scén z troch českých miest a Bratislavy v brnianskej Mahenovej činohre. K tvorivej prezentácii sa spojili dramatické súbory z Brna, Prahy, Ostravy a Bratislavy s inscenáciami svojich nových, a možno aj problematických premiér (Plachého Kráľovná Margot, Pitinského Babička, Lipusova Matka, Čičvákove Úklady a láska), aby navzájom súťažili s výsledkami svojej práce.

Do medzinárodnej porovnávacej prehliadky populárnej modernej hudby v Brne poslali svojich deväť súborov hudobníci z Afriky a Balkánu, aby obohatili Moravu v novom, dvojmesačnom cykle Etno Jaro 2008 o koncertný večierok, ktorý má každoročne pokračovať.

Jednou s napätím očakávaných udalostí bude v nasledujúcich mesiacoch prvá brnianska medzinárodná prehliadka Art Open, venovaná výtvarnému umeniu, ktorú chcú usporiadať ponúknuť ako putovnú expozíciu ďalším krajinám Európskej únie.

Zaslúžené ocenenie a nesporný umelecký zážitok priniesol vynikajúci a návštevnícky veľmi sledovaný Veľkonočný festival duchovnej hudby, ktorý sa uskutočnil v katedrále Petra a Pavla a v Červenom kostole J. A. Komenského v Brne. Vo svojom

sedemnástom ročníku sa ukázal ako osvedčená, kvalifikovane pripravená slávnosť európskeho formátu, ktorá je trvalou ozdobou moravskej metropole. Vo svojich programovo široko komponovaných koncertoch s elitnými moravskými a českými zbormi a komornými štýlovými súbormi ponúka bezkonkurenčné programy. Tento reprezentatívny celok charakterizovalo šesť citlivo vybraných koncertných večerov s hudobnými dielami od baroka po súčasnosť.

K reprezentačnému vyzneniu Medzinárodného festivalu duchovnej hudby nesporne prispel hosťujúci slovenský operný večer v evanjelickom katedrálnom chráme J. A. Komenského. K českým a moravským súborom vybranej úrovne sa pripojili slovenskí hostia z Bratislavy s novým, pôvodným operným dielom, ktoré prejavilo svoju umeleckú zaujímavosť a životnosť už pri minuloročných premiérach v Bratislave a Chrudimí. Autorom nedávno skomponovaného diela je Vítazoslav Kubička. Opera „Kristov dotyk“ reprezentuje piate scénické dielo umelca, ktorý už bol dekorovaný domácimi i zahraničnými cenami. Popri duchovných scénických dielach sa prejavil tiež ako komorný a filmový autor. Detské roky strávil v Brne, potom študoval hudbu u renomovaných slovenských autorov a pedagógov. Jeho hudba nezaprie skladateľovo moravské čítanie. Je pôsobivo melodická, prehľadná, rytmicky i religiózne premyslená. Ako ukázalo stvárnenie opery „Kristov dotyk“, dielo sa dobre spieva, má niekoľko prírodných efektívnych árií a citovo pôsobivých pasáží. Koncertné stvárnenie Kubičkovho diela v brnianskom chráme J. A. Komenského sa medzi obecenstvom stretlo s veľkým ohlasom a prispelo k vzácnym zážitkom z medzinárodného stretnutia duchovnej hudby v Brne. Zároveň bolo výzvou k častejšiemu sledovaniu podobnej hudobnej tvorby. Slovenské zbory, sólisti i Bratislavskí komorní sólisti pod vedením Adriana Kokoša zanechali na Morave vrúcne dojmy.

Jiří Vitula

RIADITEĽOM STV ŠTEFAN NIŽŇANSKÝ

Verejnoprávna Slovenská televízia konečne pozná svojho riaditeľa. Stal sa ním bývalý moderátor Československej televízie Štefan Nižňanský (53), ktorý získal v druhom kole volieb najmenší potrebný počet desiatich hlasov. Na päťročné funkčné obdobie ho zvolila Rada STV. Do Mlynskej doliny sa tak vrátil po 18 rokoch a ešte toho dňa sa ujal novo nadobudnutého postu, ktorý bol uvoľnený od decembrového odvolania Radima Hrehu. Dal-

Galbavý, reagoval na výsledky volieb: „Voľba Štefana Nižňanského je potvrdením faktu, že služba verejnosti, ktorú má poskytovať verejnoprávna televízia, sa stáva službou strane Smer-DS.“ Nižňanského označil za dokonalý symbol časov, keď televízia spolu s rozhlasom boli najúčinnnejšími propagandistickými nástrojmi štátostrany.

Tieto špekulácie nový riaditeľ STV odmietol so slovami, že hovorí o politických tlakoch patrí k slovenskému folklóru. Predseda rady Bohumír Bobocký označil možný záujem politikov o voľbu tiež za špekuláciu. „Tento kandi-

víznu tvorbu, ktorú minulý rok obohatil i on sám nakrútením 32 dokumentárnych filmov. Podľa neho bude televízia potrebovať asi štyri miliardy korún z koncesionárskych poplatkov a zo zmluvy so štátom.

O post riaditeľa STV sa uchádzalo 27 kandidátov, ale podmienky konkurzu splnilo len 19 uchádzačov. Išlo v poradí o druhú voľbu riaditeľa radou, predtým bol vyberaný parlamentom. Od roku 1989 sa na poste šéfa STV vystriedalo 13 osobností.

Martina Mitterpachová

šieho protikandidáta, bývalého riaditeľa televízie Markíza, Vladimíra Repčíka, nepodporil ani jeden člen rady a súčasný štatutárny zástupca STV, Jozef Mračna, obdržal 3 hlasy.

Podľa denníka SME, Nižňanského viacero médií a opozičných poslancov SDKÚ-DS označilo za človeka blízkeho vládnemu Smeru-SD. Poslanec najväčšej opozičnej strany, Tomáš

„Čo urobím ako prvý? Preverím zmluvy STV, pozriem sa na ekonomické míny, ktoré v STV sú a taktiež sa pozriem do programových záväzkov,“ povedal novinárom Nižňanský.

Nový šéf STV hodlá pokračovať v digitalizácii vysielania televízie i v prípravách nového športového kanála STV. Neskôr má v pláne spustiť ďalší spravodajský kanál a oživiť pôvodnú tele-

dát oslovil väčšinu rady práve tým, že prikladal najväčší dôraz na to, aby sa televízia vrátila k úlohám, ktoré sú jej uložené zo zákona.“ Naproti tomu podpredseda rady Peter Malec záujem politikov pripustil. Potvrdil, že tlaky na členov rady boli, aj keď menšie ako v minulosti.

NA SLOVENSKU VIAC ČESKÝCH TURISTOV

Českí turisti vlni znovu vo veľkej miere objavili Slovensko. Dovoľenku ich tam strávilo 722 tisíc, čo je o 28 percent viac ako v roku 2006. Ide o najväčší nárast z prvej päťice najnavštevovanejších krajín, vyplýva to z údajov českého štatistického úradu.

Klára Badinková zo Slovenskej agentúry pre cestovný ruch pripisuje minuloročný vývoj teplym podzemným prameňom. „Česi majú stále o Slovensko záujem, ale čo sa týka minulého roka, tak sme zaznamenali obrovský boom záujmu o termálne kúpaliská,“ povedala Badinková.

Termálne kúpaliská, ktoré v Čechách nie sú, radi kombinujú s cyklistickou či horskou turistikou. Ďalším dôvodom je jazyková príbuznosť a spriaznenosť z čias federácie. Ešte dôležitejšia je cenová úroveň. Za jednu dovolenku na Slovensku minú Česi v priemere dvakrát menej než v Chorvátsku.

(ta)

INFO

- do st. 7. 5. Brno
po. 12. 5. o 9. 30 – pi. 16. 5. Ostrava
po. 19. 5. o 9. 00 – pi. 23. 5. Olomouc
po. 26. 5. o 10. 00 – pi. 30. 5. Pardubice

PROJEKT VAGÓN
Putovná výstava približujúca školskej mládeži dejiny holocaustu

- po. 5. 5. o 10.00
ZŠ Štánek
ROZPRÁVAJME SI ROZPRÁVKU
Cyklický výchovno-dramatický program pre najmenších žiakov pražských škôl o slovenčine a jednej rozprávke krajiny
Účinkujú: Viera Kučerová a Martin Matejka
Program v rámci propagácie Slovenského dňa na ZŠ Štánek

- po. 5. 5. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
TV PONDELOK Z BRATISLAVY
Martin Kukučín: RYSAVÁ JALOVICA
Veselohra podľa poviedky M. Kukučína o susedských vzťahoch na slovenskej dedine
Hrajú: J. Kroner, V. Strnisková, E. Kristínová, I. Rajniak, A. Kramár, ...
Réžia: Martin Tápák

- ut. 6. 5. o 10.00
ZŠ Štánek
SLOVENSKÁ POÉZIA A PRÓZA
Od ľudovej slovesnosti po modernu
Cyklický literárny program pre

stredoškolskú mládež spojený s prednáškou, ukážkami z diel a besedou

- so. 10. 5. o 15.30, o 19.00
Divadlo Bez Zábradlí, Jungmannova 31, Praha 1
SLOVENSKÉ DIVADLO V PRAHE 2008
Štúdio L+S, Bratislava
Yasmina Reza: ŽIVOT NA TRIKRÁT
Hrajú: M. Lasica, E. Vášáryová, M. Kňazko, M. Sládečková a E. Tomanová
Réžia: Martin Porubjak

- po. 12. 5. o 19.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Slovenský jazzový klub
PRESSBURGER QUARTET
(Na počesť Eugena Suchoňa)
Netradičná interpretácia tradičných autorov v podaní mladých slovenských hudobníkov

- po. 12. 5. - so. 17. 5.
Mestské divadlo Zlín
SETKÁNÍ 2008 STRETNUIE
Podrobnosti na str. 7

- ut. 13. 5. o 17.00
Galéria SI, Jilská 16, Praha 1
Slovenské galérie a múzea v Prahe
Vihorlatské múzeum Humenné
YURI DOJC - CEZ OCEAN 2
Jedinečná výstava fotografií svetoznámeho slovensko-kanadského fotografa
Projekt k 60. narodeninám autora

- po. 19. 5. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
ETO VAŠE DELO – Cesta k Augustu 1968
Cyklický diskusný klub o historických súvislostiach augustových udalostí v Československu 1968 pri príležitosti 40. výročia invázie vojsk Varšavskej zmluvy
Téma: Akčný program KSC
3. časť diskusného cyklu a projekcia filmu
Čierne diery
Diskutujú: Doc. Stanislav Sikora a Dr. Miroslav Londák

- ut. 20. 5. o 17.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
LITERÁRNÝ VEČER - PAVOL VILIKOVSKÝ, LAJOS GRENDEL
Stretnutie dvoch popredných slovenských prozaikov pri príležitosti Európskeho roku medzikultúrneho dialógu
Moderuje: Igor Otčenáš

- ut. 20. 5. o 20.30
Café Teatr Černá labuť, Na Poříčí 25, Praha 1
SHIRLEY VALENTINE (monodráma)
Hrá: Zuzana Kronerová
Réžia: Ivan Balada

- št. 22. 5. o 19.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
Slovenský jazzový klub
LACO DĚCZÍ
Koncert legendárneho slovenského jazzmana žijúceho v New Yorku a jeho kapely

- so. 24. 5. o 20.00
La Fabrika, Komunardů 30, Praha 7
Ján Šimko a kol.: PETRŽALSKÉ PRÍBEHY
Divadelná inscenácia
Účinkujú: M. Balážik, L. Bukový, P. Fornayová, J. Igonda, P. Plevčík, H. Rab
Réžia: Ján Šimko

- ut. 27. 5. o 18.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
XXV. PROJEKCIJA CYKLU SLOVENSKÁ LITERATÚRA A FILM
Jozef Paštéka: SLADKÉ STAROSTI
Situačná komédia
Hrajú: E. Horváth ml., R. Mašková, A. Hryc, D. Blaškovič, V. Černý, ...
Réžia: Juraj Herz
Projekcia k 60. výročiu narodenia J. Paštéku

- št. 29. 5. o 10.00
Modrá sála SI, Jilská 16, Praha 1
DÍVAJME SAA POČÚVAJME
Ludmila Podjavorinská: ČIN - ČIN
Pôvodné slovenské kreslené a bábkové rozprávky pre najmenších divákov v novej digitalizovanej podobe
Program pre žiakov základných škôl

(Výraznené podujatia usporadúva alebo spoluosporadúva Slovensko-český klub, vydavateľ Slovenských dotykov)

Tak znie názov publikácie Jozefa Koreného, významného slovenského filatelistického pracovníka, ktorú mu vydal agilný Klub filatelistov v Trenčíne. Tento rok v októbri oslávi jej autor sedemdesiatku a táto kniha akoby upozorňovala na jednu z jeho filatelistických záľub. V nej vlastne spojil svoju celoživotnú profesiu vojaka z povolania a záujem o filateliu. Johann Wolfgang Goethe raz napísal, že „zberatelia sú šťastní ľudia“. Jozef Korený k nim skutočne patrí. Lenže filatelia to nie je len zbieranie známok, či príležitostných pečiatok, ale to je aj štúdium, ktoré rozširuje znalosti o predmete svojej obľuby. Je pozoruhodné, čo všetko sa pritom dá dozvedieť. Napríklad o Slovákoch v mierových misiách, ktorým je z filatelistického pohľadu venovaná táto publikácia.

Organizácia Spojených národov formou mierových misií plní dôležitú úlohu pri riešení vzniknutých problémov, vrátane ozbrojených konfliktov. Mierové misie, často sa im hovorí „modré barety“, sú zamerané na vynútenie, udržanie a posilnenie mieru, súčasne však

Slovenské modré barety v službách mieru

napríklad Československo takmer štyridsať rokov bolo členom Dozornej komisie v Pchamundžone, ktorá dozerala na prímerie v Kórei. Už krátko pred rokom 1989, ale najmä po „nežnej revolúcii“, sa Československo začalo výraznejšie zapájať do mierových misií.

Jozef Korený spracoval filatelistický exponát, v ktorom zachytil pôsobenie Slovákov v misiách OSN v rokoch 1989-2007. Nielenže popísal jednotlivé misie, ale zároveň ich doložil filatelisticky, napísal aj mená veliteľov, alebo iných účastníkov, ktorí sa nejakým spôsobom výraznejšie na misii podieľali. Prvá misia, o ktorej Jozef Korený píše, je Overovacia misia OSN v Angole-UNAVRM I, ktorej predchádzala dohoda o zastavení ozbrojeného konfliktu, ktorý v Angole trval takmer 14 rokov. Misia trvala dva a pol roka a jej úlohou bolo monitorovať odchod kubánskych jednotiek z južnej Angoly na sever a postupne na Kubu. V misii bolo zastúpených desať krajín, medzi nimi aj ČSFR. Pôsobili v nej aj štyria Slováci. Ďalšia misia, v ktorej boli Slováci zastúpení,

ne a to v Chorvátsku a vo východnom Slavónsku. V rokoch 1993-1998 pôsobilo na Balkáne v mierových misiách OSN 2 600 príslušníkov armády Slovenskej republiky. K prioritným úlohám ženijnej jednotky so 40 príslušníkmi Ozbrojených síl Slovenskej

vytvárajú priestor i na intenzívnu diplomatickú mierotvornú činnosť, na poskytovanie humanitárnej pomoci civilnému obyvateľstvu. Mierové misie pod vedením OSN, Organizácie pre bezpečnosť a spoluprácu v Európe, Európskej únie a NATO sú významným nástrojom medzinárodného spoločenstva pri riešení konfliktov a na udržanie mieru vo svete a rozširovaní pásem bezpečnosti. V období studenej vojny bývali ich členmi väčšinou vojaci z neutrálnych štátov, ale

bola na pomoc v prechodnom období v Namíbi. Československá skupina tam pôsobila od marca 1989 do marca 1990 a boli v nej dvaja Slováci.

Jozef Korený mapuje všetky misie, na ktorých sa zúčastnili Slováci. V sledovanom období som ich narátal vyše štyridsať. Slovenská republika sa aktívne podieľala na riešení krízového stavu na Balkáne. Na základe naliehavej potreby velenia ochranných síl OSN-UNPROFORu bol Slovensku pridelený mandát na pôsobenie na Balká-

republiky (OS SR), vyčlenených na humanitárnu podporu operácie NATO v Albánsku –AFOR, bola výstavba a údržba táborov a opravy hlavných zásobovacích ciest. Pod vedením NATO bola vo februári 2002 vyslaná do Kosova spoločná jednotka 1. česko-slovenský prápor KFOR v počte 400 českých a 100 slovenských profesionálov.

Príslušníci OS SR v medzinárodných misiách významne prispeli k zabezpečeniu mieru a stability

vo viacerých regionálnych konfliktoch. Pôsobili v mierovej misii v Etiópii a Eritrei, kontingent príslušníkov OS SR pôsobil v mierových silách vo Východnom Timore. Tu pracovala slovenská vojenská poľná nemocnica druhej úrovne. Slovenskí vojaci pôsobili v misii v Sierra Leone, na Cypre, v Golanských výšiniach, v Sýrii a v Libanone. Od augusta 2002 pôsobí jednotka slovenských ženistov v Afganistane a od augusta 2003 v Iraku.

Od vzniku samostatnosti Slovenskej republiky v roku 1993 pôsobili slovenskí vojaci pod zástavou OSN, OBSE, EU a NATO spolu v dvadsiatich ôsmich operáciách. Za uvedený čas Slovensko vyslalo do 21 krajín dovedna takmer jedenásťtisíc vojakov. Ku koncu roka 2006 v rôznych častiach sveta slúžilo viac

Publikácia obsahuje aj exkurziu do histórie vojenskej poľnej pošty, ktorá je neoddeliteľnou súčasťou vojenských štruktúr armád na celom svete. Veľký rozmach poľnej pošty nastal v období prvej svetovej vojny, v rokoch 1914-1918, keď bola v činnosti aj pošta československých légii vo Francúzsku, Taliansku a v Rusku, zaznamenaná je aj poľná pošta v období druhej svetovej vojny. Na území Slovenska bola v činnosti poľná pošta v rokoch 1918-1920, bolo to v čase, keď bolo treba upevniť moc v novovzniknutom štátnom útvere, Československej republiky. Zaznamenáva tiež vojenskú poštu slovenských jednotiek na východnom fronte počas druhej svetovej vojny, ale aj poľnú poštu československých jednotiek počas druhej svetovej vojny. Pri činnosti našich

ako šesťsto príslušníkov Ozbrojených síl Slovenskej republiky.

Jozef Korený píše tiež o činnosti vojenskej polície OS SR v misiách a vojenských operáciách. Približuje aj výcvikovú základňu mierových síl OSN v Nitre v rokoch 1993-2006, ktorej pokračovateľkou je výcviková základňa vojenských misií v Martine od novembra 2006. Predstavuje a dokladá ich aj nefilatelistickým materiálom, rôznymi fotografiami, ale tiež reprodukciami vyznamenaní, diplomov a iného ilustračného materiálu.

jednotiek v zahraničných misiách OSN, EÚ a vojenských operáciách NATO od roku 1953 po súčasnosť nebola pre tieto jednotky rozvinutá pošta ČSLA ani Ozbrojených síl SR. Autor popisuje, akým spôsobom bola a je v logistickom zabezpečení prostredníctvom poľných poštových úradov tých krajín, v sektore ktorých vykonávajú činnosť, táto služba zabezpečená. V publikácii sú pečiatky poľných pôšt od roku 1953 do 2007, kašety slovenských jednotiek, príležitostné lístky poľných pôšt. Súčasťou publikácie je aj Koreného bibliografia, ktorá sa viaže k exponátu Slováci

v misiách OSN, EÚ a operáciách NATO. Záujemca o problematiku nájde i výber z prameňov a literatúry k tejto téme.

Publikácia, venovaná pamiatke Slovákov, ktorí zahynuli v misiách, je nielen pútavým čítaním pre filatelistu, ale aj pre človeka, ktorého zaujíma armáda a politický život vo svete. Práca Jozefa Koreného je svedectvom toho, že aj malá krajina sa môže takýmto spôsobom výrazne podieľať na mierových procesoch vo svete.

Vojtech Čelko

Tvorca modernej opery zo slovenskej dediny

Eugen Suchoň uvidel svetlo sveta 25. septembra 1908, takže si v tomto roku pripomíname jeho veľmi významné výročie – storočnicu narodenia. Celú svoju mladosť prežil v Pezinku. Ako mladý študent sa zapájal do kultúrneho a športového života mesta. V roku 1921 založil Športový klub, pre ktorý skomponoval skladbu „Pochod pezinského športového klubu“. V roku 1923 založil salónný orchester, ktorý uviedol Predohru k „Figarovej svadbe“. Ako dirigent v ňom uviedol žánrovo pestrú hudobnú literatúru reprezentovanú dielami Kéllera, Franza von Suppého, Čajkovského i Mozarta a Beethovena. Začína sa obdobie jeho skladateľskej tvorby. Z tohto obdobia sa zachovalo aj niekoľko desiatok jeho olejomalieb.

Počas éry nemého filmu hrával na klavíri pri predstaveniach v modranskom a pezinskom kine. Pôsobil ako korepitiór u tanečného majstra Tyrolera. Nedelne omše sprevaždal hrou na organe.

Profesionálne začína tvoriť na Hudobnej a dramatickej akadémii v Bratislave. Prvou skladbou, ktorú tu skomponoval pod vedením profesora Kafendu, bolo „Prelúdium As dur“. Štúdium ukončil absolventskou prácou „Sláčikové kvarteto“.

V Bratislave nadviazal Eugen Suchoň priateľstvá s intelektuálmi nielen z kruhov hudobných, ale aj z kruhov spisovateľských a výtvarníckych – spoznáva sa s Jánom Smrekom, Martinom Benkom, Ľudovítom Fullom, Jánom Mudrochom, Petrom Matejkom či Jankom Alexym, s básnikom Jánom Kostrom, Ladislavom Novomeským, ale i s literárnym kritikom a teoretikom Alexandrom Matuškom.

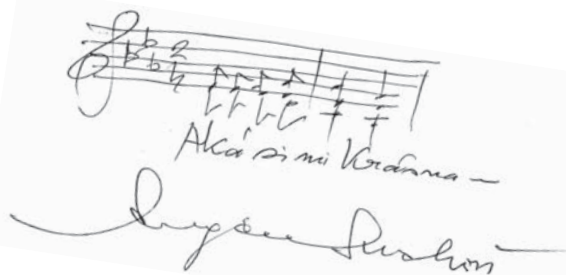
Cestu do sveta otvorila Suchoňovi jeho „Baladická suita“,

k čomu prispelo i notové vydanie skladby v nakladateľstve Universal Edition vo Viedni. Dielo v klavírnej verzii nahrála na platňu Liza Fuchsová a o týždeň uviedol „Baladickú suitu“ Bratislavský symfonický orchester pod taktovkou Karola Nedbala. Bola hraná v Drážďanoch, Berlíne, vo Viedni, Rotterdame, Freiburgu, v Utrechte, Bukurešti, Sofii, v Budapešti, Záhrebe, Bazileji a v ďalších európskych mestách. Napokon sa vrátila na koncertné pódium Českej filharmónie, ktorá ju uviedla v januári 1946 s dirigentom Jozefom Vincourkom. V máji toho istého roku reprezentovala „Baladická suita“ spolu s „Concertinom pre klavír a orchester“ od Jána Cikkeru a „I. symfóniou“ Alexandra Moyzesa slovenskú hudbu na prvej Pražskej jari.

Krútnava – prvá slovenská národná opera

V rokoch 1940-43 sa Eugen Suchoň skladateľsky odmlčal. Pomýšľal na operu a dlhší čas sa pokúšal hľadať námet sám, no bez výsledku. Na jeseň roku 1940 pozval vtedajší vládny komisár SND Dr. Dušan Úradníček básnika Jána Smreka, literárneho vedca Andreja Mráza a skladateľa Eugena Suchoňa na stretnutie a postavil ich pred nefahkú úlohu - vytvoriť slovenskú národnú operu.

Suchoňovi bolo od samého začiatku jasné, že slovenská národná opera je vec prívážna na to, aby sa dala vytvoriť jednoducho na objednávku. Nerezignoval, ale všetky pokusy vytvoriť libreto postupne stroskotávali. K nájdeniu libreta mu napokon dopomohla náhoda. V roku 1941, cez veľkonočné sviatky, ktoré trávil v kúpeľoch Korytnica, sa v rukách skladateľa ocitla úcta novela Mila Urbana „Za vyšným mlynom“. V Urbanovej novele našiel príbeh, ktorý sa odohráva na slovenskej dedine po prvej svetovej vojne. Jeho zámerom bolo napísať modernú operu s námetom zo slovenskej dediny, nie však v duchu verizmu či naturalizmu. Opera mala využiť dve vrstvy hudobného prúdu - nadreálny rámeč mal poukazovať na to, že dej sa odohráva vo fantázii človeka-tvorcu, reálny rámeč mal predstavovať realitu v pravom zmysle slova.

Premiéra opery „Krútnava“ sa uskutočnila 10. 12. 1949 v Slovenskom národnom divadle v Bratislave. Libreto napísal spolu s Eugenom Suchoňom Štefan Hoza, sólista Opéry. Na našťudovaní diela sa podieľali dirigent Ladislav Holoubek, zbormajster Josef Petr, pražský režisér Karel Jernek, scénu a kostýmy navrhol Václav Vích. Tance našťudovala Elena Holéczyová, hlavné postavy stvárili Štefan Hoza, Margita Česányiová a František Zvarík. Už na jar roku 1950 súbor Opéry SND uviedol „Krútnavu“ na Pražskej jari. V januári roku 1979 bola opera „Krútnava“ predstavená divákovi v meste Lansing v štáte Michigan v Spojených štátoch amerických. Majster Suchoň dostal okrem početných pozvaní na tlačové besedy aj ponuku prednášať na jednej z najväčších amerických univerzít o svojom najnovšom teoretickom diele – „Akordika od trojzvuku po dvanásťzvuč“.

Dielo Eugena Suchoňa je súčasne a zároveň už klasické. Tvoriť mohutný nosný pilier slovenskej hudobnej kultúry. Eugen Suchoň je nielen tvorcom prvej slovenskej národnej opery, ale spolu s Alexandrom Moyzesom a Jánom Cikkerom je aj zakladateľom veľkej epochy slovenského hudobného umenia. Vo svojej tvorbe bol inšpirovaný slovenskou ľudovou melodikou. Ako jeden z prvých slovenských skladateľov prenikol na zahraničné koncertné pódia a operné scény. Svojimi hudobnými skladbami sa stal známy nielen po celej Európe, ale aj v USA, Japonsku, Austrálii a na Blízkom východe. Vytvoril okolo sto hudobných diel, z ktorých najväčšie uznanie získali opery „Krútnava“ a „Svätopluk“.

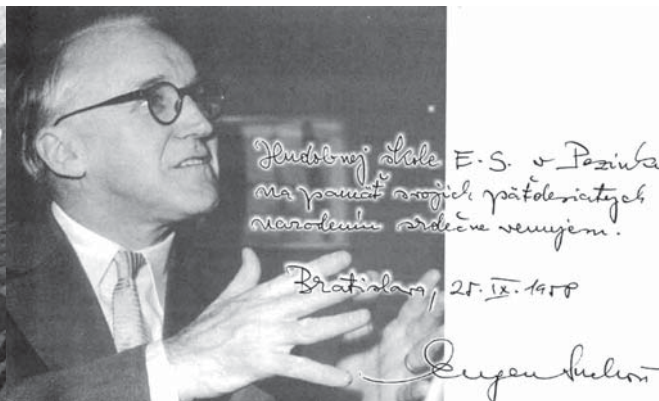
Získal množstvo československých i medzinárodných ocenení, z ktorých možno spomenúť vari posledné tri - v roku 1982 to bola Zlatá medaila Monnaie de Paris (Parížska mincovňa), v roku 1988 Rad republiky pri príležitosti 80. narodenin skladateľa a v roku 1991 Národná cena Slovenskej republiky za celoživotné hudobné dielo, hlboko spojené so základnými hodnotami slovenského národného charakteru.

Eugen Suchoň zomrel 5. augusta 1993 v Bratislave a pochovaný je v Pezinku.

(mr)

EUGEN SUCHOŇ AKO BRANKÁR, SEDÍ V STREDE V ČIAPKE OBKOLENÝ SVOJIMI SPOLUHRÁČMI A TRÉNEROM, V PEZINSKOM FUTBALOVOM KLUBE. ZÁBER JE Z ROKU 1926

Posol

ušľachtilej krásy

Blanka Matragi upúta ľudí už na prvý pohľad svojím osobitým šarmom a ohromnou vitalitou. Je to priateľská, bezprostredná, moderná žena. Jej krásne modely, ktoré nezobia len šatníky arabských princezien, ale aj mnoho žien uprednostňujúcich originál na celom svete, už tri razy mohli záujemcovia obdivovať v Prahe, v rámci exkluzívnej módnjej prehliadky – v rokoch 1997, 2001 a 2006. Zakaždým to bol nezabudnuteľný zážitok. Slávna rodáčka zo Svätlej nad Sázavou, ktorá už dvadsaťsedem rokov žije a tvorí v Bejrúte, tohto roku po prvý raz usporiadala svoju exkluzívnu módnou šou aj v Bratislave. Podobne ako tomu bolo v prípade jej poslednej pražskej prehliadky, aj tá bratislavská bola retrospektívna v rámci osláv 25. výročia tvorby pani Blanky – avšak doplnená niekoľkými novými modelmi. Bola to vskutku ojedinelá oslava ženskosti...

Čakali ste na Slovensku až také vrele prijatie?

Bolo to pre mňa veľmi milé prekvapenie, keď som už niekoľko týždňov pred bratislavskou prehliadkou zistila, aký nevidaný záujem o ňu ľudia prejavujú a tiež aj to, ako veľmi ich zaujíma moja tvorba. Až taký veľký úspech a horúce prijatie som veru nečakala, ale o to väčšiu mám z toho radosť.

Čo vám dala táto prehliadka? Aké máte z nej pocity?

Určite mi dala možnosť nazrieť, kam sa posúva životná úroveň podnikateľov a známych osobností na Slovensku. Dostala som zaujímavé ponuky na spoluprácu a získala tiež nové klientky. Veľmi ma potešilo aj to, že som pri organizácii, propagácii a realizácii svojej šou v Bratislave mohla spolupracovať s ozajstným profesionálnym tímom zo Slovenska – všetko perfektne klapalo! Bola som veľmi milo prekvapená.

Vnímali ste rozdiely medzi českým a slovenským publikom na vašich prehliadkach? Pokiaľ áno, v čom sa to prejavilo?

Na začiatku mojej módnjej šou v Bratislave som mala chvíľu pocit, akoby z nej boli ľudia trochu zarazení, ale po niekoľkých modeloch som už žala ovácie... Bolo to vynikajúce. Na bankete mi potom ľudia rozprávali, že na začiatku šou ani nestačili reagovať, tak ňou boli ohromení. Myslím si, že slovenské publikum je oveľa otvorejšie, ako české. Ľudia, s ktorými som na Slovensku spolupracovala, alebo s ktorými som sa zoznámila, sú naozaj veľmi kamarátski a ústretoví.

Na módných prehliadkach spolupracujete najmä s českými a slovenskými modelkami. Prezradíte, s kým spolupracujete obzvlášť radi?

Je ich viac. Z českých modeliek som vždy veľmi spokojná s Michaelou Salačovou a Dianou Kobzanovou. Zo slovenských sú to Andrea Verešová a Veronika Husárová.

Už dvadsaťsedem rokov žijete v Bejrúte s manželom, Makramom Matragim. Ako a kde ste sa zoznámili?

Bolo to počas mojich štúdií na Vysoké škole umelecko-priemyselnej v Prahe. Obaja sme bývali v rovnakej ulici, boli sme dokonca susedia. Avšak dlhší čas nič viac. Napriek tomu, že ma Makram hneď upútal svojím šarmom, eleganciou a zdvorilosťou a ja som sa mu zdala tiež sympatická. Domnievala som sa, že zastáva nejakú významnú funkciu na niektorom z veľvyslanectiev. Nakoniec ten rozhodujúci prvý krok k zoznámeniu urobil on – ponúkol mi pomoc s angličtinou. Predtým ako prišiel do Prahy totiž študoval angličtinu v Oxforde. Až keď sa mi predstavil, som sa dozvedela, že nie je žiadny diplomat, ale študent Českého vysokého učenia technického z Libanonu, ktorý si za svoj odbor zvolil stavbu ciest a mostov. Zo začiatku sme boli len kamaráti, až neskôr to začalo byť vážnejšie a tesne pred Vianocami v roku 1979 sme sa zosobášili. Svadbu sme mali v Prahe na Staromestskej radnici.

Odvtedy žijete v šťastnom a harmonickom manželstve. To nie je také časté u veľmi úspešných, vo vašom prípade, dokonca svetoznámych žien.

V Makramovi mám skutočne veľkú oporu. Zaslúži si svätôžiaru. Od začiatku našej známosti mi fandí a o módu má tiež má veľký záujem. Predpokladá sa, že v arabských krajinách je muž v manželstve vedúcou osobnosťou. Avšak nie je tomu vždy tak. Našťastie, ani v našom prípade nie. náš vzťah je rovnocenný. Je založený nielen na vzájomnej láske, ale aj na vzájomnej tolerancii, rešpekte a úcte.

Keď ste sa v roku 1980 presťahovali za manželom do Libanonu, boli ste už úspešnou módnou návrhárkou - v bývalom Československu ste vyhrali jednu cenu za druhou. Aké boli vaše začiatky v novom domove?

Za manželom som mala pôvodne cestovať do Saudskej Arábie. Makram tu mal totiž v tom čase vynikajúcu a dobre platenú prácu – bol riaditeľom jednej veľkej stavebnej firmy. Lenže mňa do tejto krajiny nepustili. Mala som komunistický pas... Rozhodli sme sa preto

zostať v Libanone, ktorý ma hneď očaril. Je tu exotická príroda - nádherné farby mora, vyše dva a pol tisíc metrov vysoké, majestátne hory, olivovníky, cédre... Usadili sme sa v Bejrúte a začala som si hľadať prácu. Už z prvého inzerátu, ktorý som si prečítala, som sa dozvedela, že práve hľadajú návrhárku do jedného módného salónu, ktorý sa špecializuje na večerné a svadobné šaty. Prihlásila som sa a - prijali ma. S nadšením som sa vrhla na tvorbu mojej prvej kolekcie svadobných šiat.

Odozva na ňu prekonala všetky očakávania, začali ste byť známa v celej krajine. Čo nového vám, českej návrhárke, dala spolupráca s touto zahraničnou firmou?

Naučila som sa veľa - ako viesť obchodné rokovanie v arabskom svete, nakupovať a dohodnúť sa na rôznych látkach a materiáloch, doplnkoch a iných veciach. Lenže zanedlho sa už v Libanone začína občianska vojna a z bezpečnostných dôvodov museli firmu zavrieť. Rozmýšľala som nad tým, čo ďalej. A zrazu som dostala nečakanú ponuku - veľmi atraktívnu a lákavú. Ozval sa mi majiteľ jedného veľkého krajčírskoho domu zo Saudskej Arábie. Opýtal sa ma, či by som mala záujem pre nich navrhovať

modely. Hneď som odpovedala áno! Odcestovali sme s manželom do Saudskej Arábie a s chuťou som sa pustila do práce - navrhla som šesťdesiat modelov na prehliadku v Paríži, ktorá sa mala konať v lete nasledujúceho roka. Nakoniec som tam so svojou kolekciou neodcestovala.

Čo sa prihodilo?

Môj šéf bohužiaľ odišiel s mojou kolekciou do Paríža sám. Moje modely vydával za svoje. Aby jeho plán dokonale vyšiel, vzal si i môj a manželov pas. My sme sa však nedali.

Tak rýchlo, ako to len bolo možné, odleteli sme s manželom do Paríža, kde sme usporiadali tlačovú konferenciu. Všetkým som povedala pravdu. Média nám venovali obrovskú pozornosť. Veľmi nám pomohli aj priatelia a libanonské veľvyslanectvo v Paríži. Od bývalého šéfa sme samozrejme vysúdili peniaze. Z tejto udalosti som sa poučila. A urýchlilo to moje rozhodnutie - osamostatniť sa. Napriek tomu, že sa v Libanone už stupňovala občianska vojna a začínali sme od nuly.

Ako ste to dokázali?

Najprv som tvorila v byte, ktorý nám požičal manželov brat. Našťastie už vtedy som mala veľa objednávok, najmä z bohatých krajín v Perzskom zálive. O svadobné šaty odo mňa prejavila záujem aj dcéra jedného ministra z libanonskej vlády - a odvtedy sa podobné objednávky len hrnuli. A v januári roku 1982 sa mi splnil životný sen a otvorila som svoj vlastný salón.

Naďalej ste však pracovali vo vojnových podmienkach...

Takmer štyri roky som pracovala v úplnej izolácii. Možno to znie paradoxne, ale malo to aj svoju výhodu. Mohla som sa totiž sústrediť výlučne na svoju prácu. Našťastie o ňu bol stále väčší záujem aj zo štátov v Perzskom zálive. Vďaka tomu som mohla zamestnávať a podporovať desiatky žien. Aj takých, ktorých manželia bohužiaľ vojnu neprežili. Bolo to pre mňa tak trochu zadostučinením, že som takto mohla držať pospolu celú rodinu.

Prvých desať rokov svojej závažnej kariéry ste tvorili predovšetkým pre bohaté klientky v Perzskom zálive. Pre manželky, dcéry a sestry kráľov, šejkov, emirov a magnátov, ktorých priazeň ste získali rýchlo a ktoré o vaše rozprávkové modely prejavujú neustály záujem. Ste tak vítaným hosťom v kráľovských a iných palácoch, kam má vstup len málokto...

Je to pre mňa skutočne veľká česť, ktorú si nesmierne vážim. Život v palácoch, tá jedinečná atmosféra - to je ako v rozprávke. S niektorými z princezien a vysoko postavených dám z palácov sme aj kamarátky. Sú to moderné a veľmi sebavedomé ženy. Zaujímajú sa o európsku a svetovú kultúru, módu a o pokrokové veci vôbec. Starajú sa samozrejme aj o svoju postavu a vzhľad, mnoho z nich pravidelne cvičí pod dohľadom osobných trénerov. Sledujú internet, médiá a majú tak veľký prehľad o dianí vo svojej krajine a vo svete. Mám radosť aj z toho, že už tvorím pre druhú, v niektorých prípadoch dokonca pre tretiu generáciu v palácoch.

Za vašu mimoriadne úspešnú autobiografickú knihu „Blanka Matragi“, o ktorú je veľký záujem aj na Slovensku, ste vlani v Prahe prevzali prestížnu cenu Bestseller roka 2006 - túto cenu každoročne získa kniha, ktorá je vo svojej kategórii najpredávanejšia.

Nevidaný záujem o knižku ma príjemne prekvapil. Dostala som veľa pekných listov, aj takých, v ktorých sa mi ľudia zdôverili so svojimi životnými príbehmi, a to nielen s úspešným koncom, ale bohužiaľ niekedy aj s koncom tragickým. Ich uznanie a dôvera si veľmi vážim. A spomínanú cenu si vážim o to viac, že ju neudeľuje žiadna porota, ale ľudia, ktorí si knižku kúpili.

Vaším veľkým želaním je, aby už v blízkej budúcnosti mohla vzniknúť v Prahe stála expozícia vašej tvorby. Ako ďaleko ste s jeho uskutočnením?

Stále ešte pracujem na projekte, aby som mohla splniť odkaz zo svojej predvlastnej, trojtýždňovej pražskej výstavy, ktorú navštívil rekordný počet ľudí - až 82 000 - aby tu v rámci Dizajn Centrum Matragi mohla byť stála expozícia mojej tvorby. Je to zatiaľ ešte v začiatkoch, ale dúfam, že sa mi už zanedlho podarí tento môj veľký sen uskutočniť.

Eva Kubáňová

Pevná spätosť s obyčajmi

Dňa 27. marca 2008 si Šarišská galéria v Prešove a s ňou mnohí priaznivci výtvarného umenia pripomenuli nedožitú 65. výročie narodenia popredného ľudového rezbára Pavla Šarišského z Janova. Zomrel v roku 2004 na rezbárskom sympóziu v talianskom meste Mandria, v Piemonte. Už počas svojho života bol známy ako jeden z najvýznamnejších slovenských insitných rezbárov. Vo svojej tvorbe sa prejavil neopakovateľným, preňho príznačným, hrubozrnným a zároveň v detailoch nežným rukopisom, širokým výberom a rozpätím najmä sakrálnych tém i motívov zo života prostého dedinského človeka.

Prvý impulz k vlastnej tvorbe dostal pri stretnutiach s kamenármi, ktorí reštaurovali Dóm sv. Martina v Bratislave. Vtedy vytvoril svoje prvé kamenné sošky. Bolo to v rokoch 1968-72. Nasmerovanie k tvorbe drevených plastiek

začalo u Pavla Šarišského skúmaním diel už známych rezbárov Štefana Siváňa a Pavla Bavlnu. Študoval z viacerých kusov dreva vyrobené plastiky a nadobudol predstavu, ako by to urobil on sám, používajúc monolitný kus dreva i pri viacfigurálnom motive. To sa nakoniec stalo najtypickejšou technologickou črtou jeho tvorby v nastávajúcom období. Inšpirujúcim pre mladého autora bol rok 1969. Druhé Trienálie insitného umenia, ktoré sa konalo v Dome umenia v Bratislave, bolo pre Pavla Šarišského výzvou vyskúšať si vlastné schopnosti a nebať sa svoju tvorbu aj verejne prezentovať. Jednou z prvotín sa stala kolorovaná drevená plastika sv. Anežky, ktorú vyrezal po zoznámení sa so svojou manželkou. Na ďalšom Trienálie insitného umenia v roku 1972 Pavol Šarišský už vystavoval päť plastiek: Jánošík, 1968, Matka s deťmi, 1969, Šarišanka, 1969, Svätá Anežka, 1970 a Žena s ručníkom, 1970. Tie po skončení Trienálie putovali na ďalšiu prezentáciu slovenského insitného umenia do Dánska. Následne sa stali zbierkovými predmetmi Historického múzea SNM v Bratislave a stále patria k najvydarenejším Šarišského dielam.

Jeho tvorbu v ďalšom období poznamenalo v prvom rade prostredie, v ktorom rástol a žil. Dedinský folklór, ľudová slovesnosť a tradícia, pracovné i nedeľné témy, postavy z rozprávok i zo súčasného dedinského života sa navzájom prelínali a tvorili jednu oblasť tvorby Pavla Šarišského. Sem patria diela zo 70-tych rokov. Svedčia o jeho remeselnej zručnosti i o intuícii a schopnosti vystihnúť podstatné charakteristické znaky znázorňovanej postavy a najjednoduchším možným spôsobom vo formovej štylizácii jej dať umeleckú podobu. Takými sú diela Rozsieváč, Drotár, Kosec, Pastier s kravami – mužské, ale i ženské

postavy: Žena s hrncom, Žena s nošou, Žena s maselnou a iné.

Ďalšou tematickou oblasťou tvorby Pavla Šarišského je svet ženy-matky a nevesty. V prenesenom význame neraz v skrytom sakrálnom ponímaní (Kráľovná-matka nebies, Nevesta-svätica, Nevesta Kristova a iné), či otvorene demonštrujúce hlboké náboženské cítenie autora, ktoré vychádzalo jednak z tradície mariánskeho kultu, ale aj osobného autorovho presvedčenia. Do povedomia Pavla Šarišského vstupovali aj Madony s dieťaťom a Svätice prostredníctvom pútnických miest, ktoré neraz prešiel s procesiami. Uvedomil si dar svojho talentu a cítil potrebu vytvorne riešiť to, čo cítil vnímavým vnútorným zrakom, videl aj okolo seba; nielen ľudové plastiky v kaplnkách i na rázcestiach, ale aj súkromný svet rodiny – vlastné deti v náručí svojej ženy-matky-madony. Svedčí o tom celý rad dvoj- troj- aj viacfigurálnych plastiek s deťmi v jednoliatej ucelenej kompozícii a budúcich matiek v témach Očakávanie. Napriek religiozite spomínaných okruhov tém sú Šarišského drevorezby presvedčivo ľudské. Širokolícce ploché tváre mužov a žien, častý úsmev, úprimné gestá, detaily kroja v odevoch, zmyselná krásna vlasov a veľa iných fyziologických znakov, ale aj žiarivosť a pestrosť kolorovania, či zamatovosť povrchu dreveného materiálu, posta-

venom na robustnom a statickom princípe typicky dedinskej, v tvrdých podmienkach žijúcej a vôbec nie éterickej a preduchovnenej bytosti a výberom vzťahových komponentov v témach lásky muža a ženy, lásky materinskej, lásky k tradíciám a dedovizni, dievčenskej nevinnosti, aj utrpenia a bolesti i často znázorňovanej pracovnej aktivity v rôznych podobách pôvodných remesiel – to všetko v sumách nesie posolstvo človečenstva, jednoduchosť a úprimnosť vidieckeho archetypu – človeka, pevne spätého s obyčajmi, zvyklosťami a rituálmi, dedenými po prapredkoch a zachovávajúcimi pre svoje potomstvo.

Pre tvorbu Pavla Šarišského boli charakteristické široký záber a variabilita jeho rezbárskych a sochárskych aktivít. Počnúc drobnými drevenými hračkami – zvieratkami až po viacmetrové dubové plastiky pre Areál tichej krásy vo Východnej, veľké totémy matiek s deťmi vo vstupe do materskej školy v Radaticiach, pôvodne osadené pred vlastným domom v Janove, sugestívne Ukrižovanie pred kostolom i plastiky, vytvorené na rezbárskych plenéroch v Raslaviciach (Mladucha, Turista, Alfa a Omega) – medzitým niekde vo výške človeka pohybujúce sa formáty úľov – masívov z dreva a odkladacími hlavami (sv. František, Samodružá) – to je len formátová a formová škála autorovho narábania s drevom v monumentálnej tvorbe. V reliéfnej tvorbe Pavla Šarišského vyniká cyklus Krížovej cesty pre interiéru Rímsko-katolíckeho kostola v Radaticiach, ktorý autor riešil formou atribútov a symbolov. Osobitnú skupinu tvorí cyklus reliéfov Betlehémov a trojrozmerné diela, vytvorené využitím pôvodného tvaru samorastu. Vidieť teda, že Pavol Šarišský sa svojou zaujímavou tvorbou presvedčivo vyznal z lásky k materiálu a k témam, ktoré ho sprevádzali celým jeho plodným životom.

Anna Papiežová

Zuzana Kronerová hostom Rádiožurnálu

Rádiožurnál verejnoprávneho rozhlasu zvykne vysielať v sobotu predpoludním publicistický program a pri príležitosti 85. výročia tejto inštitúcie zaraduje do svojich programov viac rozhovorov s osobnosťami, v poslednom čase i slovenskými. V tretiu marcovú sobotu to bol rozhovor Václava Žmolíka so slovenskou herečkou Zuzanou Kronerovou. Táto 60-minútová relácia poslucháča rozhodne zaujala, rozprávanie hosťa bolo zaujímavé a v mnohom ohlade i podnetné.

Hneď na úvod redaktor zaviedol reč na hostovanie herečky v pražskom Národnom divadle a na ďalších českých scénach, kde zvyčajne stvárňuje hlavné úlohy, a to vo svojom rodnom jazyku. „Spovedaná“ so sebaironiou a evidentnou skromnosťou opísala svoje účinkovanie v kaviarni Teatr Čierna labuť v Prahe (kde predtým spievala šansóny) v monodrame W. Russela „Shirley Valentine“, v ktorej sa českým divákom predstavuje už takmer štyri roky. (Divadelní „fajnsmekri“ tvrdia, že toto je jej životná rola.) Humorne boli podfarbené spomienky na jej stvárňovanie Markéty Lazarovej v češtine a tragikomédie-experimentu „Zlomka“, v ktorej bez jedinej skúšky účinkovali českí i slovenskí herci, každý vo svojom jazyku. Zdôraznila, ako sa teší na prácu v hre „Drobečky“, ktorú onedlho predvedie jej bratislavská domovská scéna Astorka i české divadlo Na Jezerce a v oboch hrá hlavnú úlohu.

V ďalšej časti relácie redaktor pripomenul účinkovanie Z. Kronerovej v českých filmoch Štěstí, Český učitel a Divoké včely (za herecký výkon vo vedľajšej úlohe získala Českého leva). Keď sa jeho otázka zamerala na jej spoluprácu s režisérmi, bez akéhokoľvek uvažovania a s istou úctou vyslovila mená Bohdan Sláma a Ivan Balada (ten jej poskytol inšpiráciu pre divámi zvlášť obľúbenú monodramu). Z toho „viac osobného“ prezradila, že jej najsmutnejším Silvestrom bol ten, keď sa Česko-slovensko rozdelilo na dva samostatné štáty a že má pocity akejsi krivdy, keď počúva dabovanie slovenských filmov a televíznych inscenácií do češtiny – na Slovensku nevznikol ani len nápad prekladať češtinu – ani v detských programoch. Poslucháči pri rádiách sa dozvedeli (táto relácia im poskytuje priestor na otázky), že má dve deti, syn študuje filozofiu, dcéra cudzie jazyky a popritom sa venuje hudbe a spevu. Jej otec – i v Čechách dobre známy divadelný i filmový herec Jozef Kroner – jej nikdy „cestičku nezametal“ a nerobila to ani jej matka, ktorá bola takisto herečkou. Len škoda, že redaktor vyzval tých, čo počúvali toto interview, na telefonické otázky až posledných šesť minút pred jeho ukončením. Nebolo dosť času viac sa o nej dozvedieť.

A ešte poznámka k výberu hudby – bolo jej akosi priveľa a vzhľadom na charakter relácie – rozhlasového portrétu tohto hosťa (mimochodom s osobitným sfarbením hlasu) i žánrovo – až na tú záverečnú – „nesedela“. Hudobný redaktor mohol byť azda vzhľadom na počet a trvanie predelov skromnejší, a tak poskytnúť kolegovi možnosť na zaradenie zvukových ukážok z hereckej tvorby Z. Kronerovej, čo by bolo tento víkendový program viac oživilo.

P.S. Nedá mi neporovnať spomínaný rozhovor s tým, čo ČRo o pár dní na to vysiela na svojej šestke pod názvom „Rozmluvy štúdia Stop“ a zhovárala sa v ňom redaktorka Markéta Ševčíková takisto so slovenskou herečkou, diplomatkou a političkou Magdou Vášáryovou. Išlo iba o 35-minútový portrétny rozhovor, ale dozvedeli sme sa v ňom de facto o tejto významnej osobnosti všetko. Neboli tu žiadne hudobné predely (čo poslucháčovi rozhodne nechýbalo), iba zopár sekundových zvukových signálov.

Jolana Kolníková

PREDPLATNÉ

Ponúkame vám možnosť za mimoriadne výhodných podmienok si náš časopis predplatiť.

Jedno číslo vás bude stáť len 10 Kč (na Slovensku 10Sk), pričom cena vo voľnom predaji je 18 Kč (Sk)! Dostanete ho teda za 55 percent ceny a nemusíte ho zháňať po stánkoch!!! Sami si môžete zvoliť aj obdobie!

Napríklad za jún 2008 až december 2008 zaplatíte 7 x 10 = 70 Kč (Sk).

Zašlite objednávkový kupón s vyznačeným predplatným obdobím (prípadne si časopis objednať telefonicky), my vám zasielame magazín Slovenské dotyky a zároveň vám pošleme i vyplnenú zloženkú, ktorou uskutočnite úhradu.

Predplatné v ČR:
Písomné objednávky:
Vydavateľství MAC, s. r. o.
U Plynárny 85,
101 00 Praha 10
Telefonické objednávky:
272 016 638

Predplatné v SR:
Písomné objednávky:
Magnet-Press Slovakia,
P. O. Box 169, Teslova 12,
830 00 Bratislava
Telefonické objednávky:
244 454 559, 244 454 628

Firmy (z ČR i SR) môžu uhradiť predplatné aj na základe faktúry. Platí normálny postup, treba len na objednávkový kupón dopísať heslo „faktúra“ a priložiť listok s vašim IČO, DIČ a bankovým spojením.

Objednávky do zahraničia (mimo ČR a SR) na rok 2006 prijíma redakcia. Poplatok 15 USD (Európa a zámorie pozemnou cestou), respektíve 20 USD (zámorie letecky) uhradte na náš účet číslo 192786560227/0100 v Komerčnej banke, pobočke Praha-Mesto.

SLOVENSKÉ DOTYKY

Magazín Slovákov v ČR
OBJEDNÁVKOVÝ KUPÓN

.....
meno a priezvisko

.....
adresa (vrátane PŠČ)

od mesiaca:

do mesiaca:

.....
podpis

Mesačník SLOVENSKÉ DOTYKY,
Magazín Slovákov v ČR, č. 5/2008

Vydavateľ: Slovensko-český klub, Anastázova 15, 169 00 Praha 6, IČO: 65398777
Vydavateľstvo: Vydavateľství MAC, spol. s r. o., U plynárny 85, 101 00 Praha 10
Adresa redakcie: Salmovská 11, 120 00 Praha 2, tel.: 224 918 483
tel./fax, záznamník: 224 919 525, e-mail: dotyky@czsk.net, http://dotyky.czsk.net
Šéfredaktorka: Naďa Vokušová, zástupca šéfredaktorky: Vladimír Skalský,
grafická úprava: Jozef Illiaš, jazyková úprava: Ľuba Svárová
Inzerciu prijíma redakcia
Rozširuje PNS, Mediaprint&Kapa, Transpress a súkromní distribútori
Vychádza s finančným príspevkom Ministerstva kultúry ČR
Podávanie novinových zásielok povolila Česká pošta, s.p., odštepny závod Praha,
č. j. NOV 6098/96 zo dňa 23. 8. 1996, reg. č. MK ČR 7535,
Vyšlo 2. 5. 2008

Redakčná rada:

Anton Baláž, Ladislav Ballek (predseda), Vojtěch Čelko, Lubomír Feldek,
Vladimír Hanzel, Emil Charous, Ján Rakytko, Vladimír Skalský,
Juraj Šajmovič, Marián Vanek, Robert Vano, Naďa Vokušová, Gabriela Vránová

Vydavateľství MAC
spol. s r. o.

U Plynárny 404/91, 101 00 Praha 10
tel./fax: 226 218 865
e-mail: info@vydavatelstvimagac.cz

Nabízí

• **zajištění**
kompletního vydavateľsko-nakladateľského servisu
foto, grafická úprava, tisk,
správa predplatiteľského kmene,
distribúcie predplatiteľům
pro periodika i knižní publikace

• **vlastní produkci**

50 druhů diet při nejčastějších onemocněních,
stolní kalendáře "Práce na zahrádce",
"Recepty pro diabetiky",
knihy s hobby a sportovní tematikou.
Více o nás a našich titulech včetně
možnosti pohodlného nákupu
v našem e-shopu, naleznete

na www.vydavatelstvimagac.cz

Slováci na Art Prague 2008

Ako každoročne, aj tento rok bude pražská D+Gallery na IX. Medzinárodnom veľtrhu súčasného výtvarného umenia – ART Prague 2008 zastupovať slovenského výtvarníka. Je to ademický maliar Ladislav Berger.

Ladislav Berger patrí do generácie „overených“ autorov. Je členom Slovenskej výtvarnej únie, členom Spoločnosti voľných výtvarných umelcov. Narodil sa 1. 11. 1942 v Žiline-Závodí, kde žije a tvorí dodnes (okrem dlhoročného pôsobenia v Bratislave). Absolvoval Strednú školu umeleckého priemyslu v Bratislave (1956-1960), neskôr Vysokú školu výtvarných umení v Bratislave v triede profesora Jána Želibského na oddelení krajinárskeho a figurálneho maliarstva. A v zásade celý svoj výtvarný život sa sústreďuje na komornú figurálnu a krajinársku tematiku. Jeho maľba a kresba je syntézou expresívnych východísk, fauvistického koloristického čítania i tendencií Novej figurácie. V posledných rokoch maľuje obrazové morality o svetle aj tieni našej doby, o človeku formovanom, ale najmä deformovanom súčasnosťou. Zaujímajú ho situačné hodnoty dramatických okamihov (Pád – 1982, Rozhnevané susedy – 1983 a ďalšie). Aj expozícia D+Gallery bude prezentovať DIAGNÓZU súčasného človeka. Ide o figurálne kompozície z obdobia posledných pätnástich rokov. Je tu šťastí človek vo farebnej krajine a s krajinou, ale aj iné dramatické obrazy. V krajine autor viaže farebné impresívne čítanie, romantické snenie i fauvistický akord obrazovej hudby. V iných – figurálnych – je to človek v ohrození. Človek, ktorý je ohrozený mocou a silou peňazí. Pechoriak, Pažravec, Šrotovník. Kto dá viac? Pýtajú sa nás všetkých tieto znepokojujúce diela. „Sú to obrazy bolestnej trpkéj expresívnej maľby. Sú z rodu goyovských pinturas negras. Je v nich sociálny kritizmus expresionizmu. Existenciálna úzkosť, strach, obava. Dezilúzia a depresia časti pôvodnej i revitalizovanej novej figurácie konca 20. storočia.“ (B. Bachratý) A čo súčasnosť? Je tu stály hriech mamonu, lakomstva, egoizmu, zloby a zla, posadnutia mocou. Posadnutia mocou typu Mňáčkových diel, typu lakomstva a mamonu typu Molièrovho Lakomca. „Biblické hriechy sú hriechami aj doby moderny a postmodernej. Sú to tiene a černe v duši a charaktere človeka.“ Preto ho Laco Berger maľuje (na rozdiel od krajín) v šedočiernych tónoch. Veľkého a obľudného. Nenásytného, opojeného sebou samým. Ale v podstate človeka smiešne groteskného, úbohého, malého. Je tu tragikomika. Lebo zlo a ošklivosť nie sú smiešne. Sú nebezpečné, varujúce, sú zdvihnutým prstom a upozornením. Nám všetkým, ktorí žijeme túto dobu. Dobu slobody, dobu dostatku, ale aj dobu nepoctivosti, násillia a závidia. Bergerove obrazy varujú...

Ladislav Berger nerád vystavuje. Jeho dielo ale aj tak nájdeme v SNG v Bratislave, GMB, vo Východoslovenskej galérii a v ďalších galerijných zbierkach doma i v zahraničí.

Veríme, že výber z diela akademického maliara Ladislava Bergera na tohtoročnom pražskom veľtrhu súčasného umenia v Mánese od 26. mája do 1. júna bude nielen umeleckým prínosom, ale aj ďalším obohatením českého publika o maliara, ktorý má dnešku čo povedať.

Jiřina Divácká

